

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΦΥΛΛΟ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΑΛΟΠΕΚΗΣ, 13 ΑΘΗΝΑ.

“ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ,
("REVUE LITTÉRAIRE,")
MENSUELLE
Rue Alopekis, 13 Athènes.
GRÈCE

25.6.27 — ΑΡΙΘΜΟΣ 4
ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ 12 ΦΥΛΛΩΝ

Γιὰ τὸ Ἑσπερικόν: Δρ. 50.
Γιὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Κύπρον, Σελ. 5.
Γιὰ τὶς ἄλλας χώρας Φράγκα χρ. 8.

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡ. 4.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Α. ΚΟΥΚΟΥΛΑ: Σαπφώ πρὸς Φάωνα.
- ΜΙΛΙΟΥ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ: Τὸ τραγοῦδι τῶν τροχῶν.
- Γ. ΚΟΥΡΔΑΤΟΥ: μία θεμελιώδης διαφορά.
- ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΛΑΒΟΥ: Κριτικὴ τῶν Δελφικῶν ἐορτῶν.
- ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ: Ἐπολεμικὸς κομπογιαννισμὸς.
- Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: Θεωρία τοῦ Ἰστορ. Ὑλισμοῦ.
- ΓΙΑΝΝΗ ΑΓΚΥΛΟΥ: Μέσα στὴν Κόλαση τοῦ Βουτουρά.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

Ὅτε τυχαίον, οὔτε ἀκτανόητος εἶναι τὸ γεγονός τοῦ φιλολογικοῦ καθῶς ἐστὶν Ἑλλάδι. Καὶ ἐξίρουμα δὲ τί δικασάσει. ἔχουν πάρει οἱ κατὰ κειροῦς τέτοιου εἴδους καθήκοντες, μὲ πεδίον μάχης, πότε τὸν καθημερινὸν τύπον, πότε τὸν περιοδικόν, πότε τὴν ταξιδερνὴν καὶ πότε τὰ καφενεῖα. Ἄν κρίνομεν μάλιστα ἀπ' οὗ μᾶς ἀναφέρουν οἱ παλαιότεροί μας, φαίνεται πῶς καὶ πρὶν ἀκόμη ὁ καθῶς ἀκφυλιστεῖ σὲ ἀτέλειτον, κακομοῖρο καὶ ἄθλιον προσωπικὸν κουτοσομπολίον, φαίνεται πῶς οἱ ἀντιμαχόμενοι δὲν περιφρονοῦσαν κανενὸς εἴδους κανένα «ὄπλο» — ἂν μὴ πορεῖ βέβαια νὰ ὀνομαστοῦν ὄπλα οὗ τέτοιου περιστασίου ἢ μικρῶν ἢ συκοφαντικῶν, τὸ ὄπλον καὶ ἡ ἐξεδιάντροπη βρισιὰ, τὰ ἀπαραίτητα προκαταρκτικὰ πρὶν ἔρθεῖ ἡ σειρά τῶν «χτυπητῶν ἐπιχειρημάτων»!...

Ἄρα: δὲν εἶτανε τυχαῖα ὅλα αὐτὰ. Γιατί. μέσῳ σὲ ἀπέραντο τέμαχος τῆς μακρόχρονης κοινωνικῆς εἰρήνης ποῦ ἄπλωον τὴν σαπίλα τῆς σὲ τέσσερις ἄκρας τῆς Ἑλλάδος, σκεπάζοντας ἔτσι τὴν λαθινόουσα κατὰστασιν τῶν ταξικῶν ἀνταγωνισμῶν, σὲ μιᾶν ἐποχῇ, τελοσπάντων, ποῦ ἡ νεοελληνικὴ διάνοησις δὲν εἶχε ἄλλο ἱκανικὸν ἀπ' τὰ «δνεῖρα τῆς φυλῆς» καὶ τοὺς «μαρμυρωμένους βασιλεῖδας», οἱ νεοελληνεῖς λόγιοι καὶ κουτοσόλογοι — πραγματικὰ τελέματα ἡ κοινάτοιοι ἀρριθίστες — παραθῆσαν σὲ τὸ ποῦς νὰ ξεπεράσει τὸν ἄλλον στὴν χυδακτικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς περιδοθηλῆς. Εἶναι δὲ γνωστὸ τὸ πῶς οἱ καθῶς θροῦσανοῖοι, ἀπ' τῆς μιᾶς μεριάς, πολεμοῦσαν νὰ παραστήσουν τοὺς δημοτικιστὰς ὡς ἄθεοι καὶ ἀπάτριδες κτλ. καὶ τὸ πῶς, ἀπ' τῆς ἄλλης, οἱ δημοτικιστὰς ἐσοκίζονταν ν' ἀποβείζουν τὸ ἀντίθετον. Ἐ! σὲ μιὰ τέτοιον περίοδον, φυσικώτατον εἶναι νὰ μὴ ποροῦσαν νὰ σταθεῖ ἕνας ἰδεολογικὸς ἀγῶνας μὲ στίβον μιᾶς κοινωνικῆς βίαν.

Μὰ σήμερὰ τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Ὅχι πῶς δὲν ἔμειναν ὑπολείμματα τοῦ παλίου φιλολογικοῦ καθῶς. Ὅχι πῶς γίνεται λιγώτερον ἐκμετάλλευσιν «ἐθνικῶν». Ὡστόσο μοιραῖα καὶ ἀνἀπόφευκτα ἡ περίοδος τοῦ φιλολογικοῦ καθῶς ψυχωραγῆ. Ἄν τὸ ψυχωραγῆμα αὐτὸ πᾶρνεῖ στὶς μέρας μας μορφή πολὺ

πιὸ συχμῆν, στὶς ὑστερνὲς ἐκδηλώσεις του, αὐτὸ δὲν ἔχει σημάσια. Σημάσια ἔχει τὸ ὅτι τελοσπάντων καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀρχίσει μιὰ περίοδος πραγματικῆς διανοητικῆς πάλης ποῦ ἀντανάκκαλᾷ τὴν κοινωνικὴν πάλην. Ὅστε ἐκεῖνοι ποῦ θέλουν νὰ τὴν ἀρηθρῶν τὴν πάλην αὐτῇ, ὅστε ἐκεῖνοι ποῦ ἀπὸ παλὰ συνήθητα κ' ἀπὸ ἀθυναμία ν' ἀντιπαλαίωσαν, δίνουν στὴν πάλην αὐτῇ τὴν ἐψῆ φιλολογικὸν καθῶς, θὰ καταφέρουν ν' ἀλλάξουνε τὰ πράματα.

Ἡ ταξικὴ διαφοροποίηση δημιουργεῖ καὶ τὴ διαφοροποίηση σὲ διανοητικὸν ἐπίπεδον.

Ὅταν κάνουμε τὸν ἀγῶνα μας ἐναντίον τοῦ ἀντιδραστικοῦ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς ξαίρουμε σὲ μούτρα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ξαίρουμε τί τρώει καὶ πῶς ροχαλίζει ὁ κ. Κουλουμβάκης λ. χ. κ' ἀκόμη λιγώτερον, τί νόημον κολλάρω φορεῖ ὁ κ. Δελμούζος. Τὶ ἀντιπροσωπεύουν κ' οἱ δύο τους καὶ τί πολεμοῦν νὰ φτιάξουν — αὐτὸ ἐνδιαφέρει.

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ οὗτι ἀφορᾷ τὴν ἀριστερῆν παράταξιν. Εἶναι διανοούμενοι ποῦ γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγο μᾶς πλευρίζουν. Εἶναι διανοούμενοι ποῦ γιὰ τὸν ἕνα ἢ γιὰ τὸν ἄλλον λόγο θαλίζουν μαζὶ μας συνοδοιπόροι πρὸς τὸν τελικὸν μας σκοπὸν. Τόσο τὸ καλύτερον καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ κείνους. Καλὸς νὰ ἴδρουν! Ἰθρόβουν μαζὶ μας, ἴσκαρ καὶ ποῦ θ' ἀντέθουν τὰ κόστα τους. Κ' ἄμα τύχει νὰ πέσουν σὲ δρόμον, πάλι δὲ χάλασε ὁ κόσμος. Ἐμεις; ἢ δουλειὰ μας δουλειὰ! Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνα μας ὁ ἴδιος. Τὸ εἶναι συμβαδίζουμε, τὸ ὅτι χτυπάμε ἕνα κοινὸ ἐχθρὸν, αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει διόλου τὸ νὰ ξεκαθαρίζομαστε, ἀνιματεῖο μὲς, τὸ νὰ ξεμασκαρευοῦμε, νὰ ξεσκεπάσουμε, νὰ καυτηριάξουμε ἐκεῖνο ποῦ εἶτε δὲν ὄρισκονται ἀκόμα σὲ τάξιν μετὼν ἐκῆτο τους, εἶτε παρανοῦν τὸν ἀγῶνα μας, εἶτε ἐρχονται, σὲ μᾶς γιὰτί εἶναι ἀνίκανοι νὰ σταθῶν σὲ ἔχθρῳν στρατόπεδον, εἶτε, τέλος πάντων, γιὰτί παρασυρόμενοι ἀπὸ ἕνα φιλικωτικῶν πνεῦμα ὑπολογισμοῦ γιὰ τὰ μικροσυμφεροντάκια τους καταφεύγουν ἄλλοτε σὲ δονηχικῆς χειρονομίας καὶ ἄλλοτε σὲ φερόματα λεπτεπίλεπτης δεσποινίδας. Σ' αὐτὸ τοῦ εἴδους τοὺς κακοὺς «συνοδοιπόρους» ὁ ἀγῶνας ἐπιβάλλεται. Ἐπιβάλλεται τὸ ξεσκεπάσμα. Εἶναι οἱ κακοὶ ἄντροφοι, οἱ ὑποποῖνοι συνομωτιστὰς, οἱ ἐπιθύνουσι. Ὅταν ἐπιμένουν στὶς παρεκλίσεις τους, δεχθὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμον, δεχθὰ καταντῶν ἐμπόδιον καὶ γίνονται ἔτσι σύμμαχοι τοῦ ἐχθροῦ... ἔ, ἄλλον μέσον δὲν ὑπάρχει: τὸ ξεσκεπάσμα!

Κ' ἐπειδὴ μόνον πολὺ ἀπλοϊκῶς μπορεῖ νὰ πιστώσῳν ὅτι ἔνας κακὸς συνοδοιπόρος ἀφίνει νὰ τοῦ τασκίσουν τὰ κόστα, σταυρώνοντας ὁ ἴδιος τὰ χέρια του, γι' αὐτοῦς μόνον, τοὺς πολὺ ἀπλοϊκοὺς, θ' ἀφίσουμε ν' ἀπελάψωμε ἀνευλόγητοι τὰ λογῆς-λογῆς ἀνδεχόμενα τερτίπια «ἄμυνας» ἀπὸ μέρους τῶν κακῶν συνοδοιπόρων, κ' ἂν ἀκόμα ἕνα ἀπὸ τὰ τερτίπια αὐτὰ συνίσταται σὲ νὰ παρασταθεῖ τὸ ξεσκεπάσμα σὺν ἕνας κοινὸς φιλολογικῆς καθῶς.

ΣΑΠΦΩ ΠΡΟΣ ΦΑΩΝΑ

I

᾽Ω, Φάωνα, γνέ τοῦ Ἀπόλλωνα, ἡ ζωὴ μου
Εἶναι ἓνα κῆμα τώρα μανιασμένο,
Ποῦ ἔξω ἀπὸ Σε δὲν ἔξερει, γὰρ ἄράξῃ,
Ἄλλο λιμάνι.

᾽Ω, Φάωνα, τῆς ψυχῆς μου ὄλ' ἡ εὐφροσύνη
Χάθηκε, τοῦ ἔπνου μου ἡ χαρὰ σκοτώθη,
Κι' ὅμως λαός, λαὸς τὰ δνειράτά μου
Καὶ σὺ Ἐκλεχτός τους.

᾽Ως καὶ τῆς λύρας μου ἡ γλυκύτερη ἔννοια,
᾽Ω Φάωνα, μ' ἀπαράτησε, καὶ τώρα,
Θέλοντας νὰ σὲ ὑμνήσω, τὴν καρδιά μου
Σοῦ κρούω γιὰ λύρα.

II

Ἄν σ' ἄλλα χρόνια ἐτοῦτο τὸ στεφάνι
Τῆς Ὀλυμπίας κοσμοῦσε τὰ μαλλιά μου,
Ἄχ, ὅμοια μὲ ἀντιθέσσητε ἑλαφίνα
Στὰ στήθια μέσα

Ποθόπληχτη ἡ καρδιά μου θὰ σκοιροῦσε.
Μὰ τώρα τὸ κρατῶ χωρὶς νὰ νοιώθω
Χαρὰν ἢ περηφάνεια—μόνο ἐσένα
Γυρεύει ὁ νοῦς μου.

Καὶ σὰν ἀναλογίζομαι τὰ μάτια,
Τὰ χεῖλη, τὸ κορμί καὶ τὴν ἀλκή Σου,
Παράλυτα τὰ χεῖρα μου τὸ ἀφήνουν
Νὰ πέση χάμου.

Ἄχ, πὼς μπορεῖ τῶν Ἐλικωνιάδων
Τὸ φίλημα τὸν πόθο μου νὰ κρατήνῃ;
Οἱ νύχτες μου ἀνυπνόφιαστες περνοῦνε—
Προσμένω Σε, ἔλα!

III

Ἄχ, τῆς Μελίτιας νάβλεπες τὰ μάτια,
Τὴς ὥρες ποῦ ἀγρυπνῶ, πὼς μὲ κοιτοῦνε!
Εἶναι ἀπορία γεμάτα καὶ λαχτάρα
Καὶ σιγοκλαίει.

Μὰ οἱ νύχτες μου ἀνυπνόφιαστες περνοῦνε,
Γιατὶ δὲν ἔξερει τὸ τραγὸ κρυφὸ μου
Καὶ περιμένει ἀπάντηχο τὸ ῥίγος
Τῆς εὐφροσύνης.

Θέλω νὰ τῆς μιλήσω, μὰ φοβοῦμαι.
Σ' αὐτὴν, ποῦ ἦταν πιστὴ συντροφισσά μου,
Σ' αὐτὴν, ποῦ μὲ τ' ἀμύριστα τὰ ῥόδα
Τῆς παρθενίας τῆς

Τὴν ἔρημη κλίνη μου ἔστρωσε μιὰ νύχτα
Κ' ἔγινε πιὰ ἀπὸ τότε ἡ σύννευή μου,
Πὼς θὲς νὰ πῶ, πὼς πλάϊ τῆς νοιώθω τώρα
Νάμαι πιὸ μόνη;

IV

«...πάρ᾽ ὅ' ἔρχεται ὄρα
ἔγὼ δὲ μόν᾽ κηθεύω.»

Κάτωχρη ἀκόμη κι' ἀγρυπνῆ ἡ Σελήνη,
Καὶ τὰ βασιλευμένα τῆς τὰ μάτια
Μὲ ἴσκιος βαθειοῦς ἡ κούραση τοῦ πόθου
Τὰ στεφάνωνται.

Ἄχ! ἔξερῶ πὼς γυρίζει ἀπὸ τὴ Λάτμο,
Κι' ἂν φαίνεται μονάχη σὰν ἐμένα,
Τῆ συντροφειῦ ἡ θύμηση μιᾶς νύχτας
Γεμάτης ὄργια.

Μονάχη τῆς δὲν πλάγιασε οὔτε ἀπόψε·
Τὰ χεῖλη τοῦ Ἐνδυμῖωνα στὴν εἰδή τῆς
Ἔχουν ἀφήσει—νὰ, τίς βλέπω ἀκόμα!—
Πυρρὸς σφραγίδες.

Μὰ ἐγὼ καὶ πάλι μόνη θὰ πλαγιάσω,
Χωρὶς νὰ ξέρω, ἄλλοι μου, ἂν ἔχω τύχη,
Τουλάχιστο τὸν ἔπνο μου ὁ καλὸς μου,
Νὰ συντροφέψῃ.

V

Ἀέ λέμε μόνο γιὰ τὴ δύναμή τους
Θεοῦς, ὦ Φάωνα, τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου.
Πρὸ πάντων γιατί γενοῦναι τὸ μέλι
Τῆς εὐφροσύνης,

Κι' ἀπ' τὸ χρυσὸ καὶ ξέχειλο ἀμφορέα
Τῆς εὐτυχίας, τὸ θεῖο τῆς λίνου νέκταρ,
Θεοῦς ὄλοι οἱ χθονόπλαστοι τοὺς λένε,
Καὶ ἀρμόζει, καὶ εἶναι.

Γι' αὐτὸ τώρα κ' ἐγὼ, ποῦ τρισολβία
Ὅσο καμμιά θνητὴ εἶμαι κ' ἔχω ἐντός μου,
Χαρᾶς πηγὴ λαλιότατη κ' αἰώνια
Τὸν ἔρωτά Σου,

Φόβου κ' αἰδημοσύνης πορφύραδα
Ἀέ νοιώθω ὡς πρῶτα, ὦ Φάωνα, νὰ μὲ βάρῃ,
Ὅταν, σὰ νάμαι ἀθάνατη, μὲ κράζουν
Ἀέκατη Μοῦσα!

VI

Μὲ βία χαϊδευτικὴ ἀπ' τὰ χρυσοῦνῃ
Τῆς τέχνης μὲ κατέβασες στὰ ἐγκόσμια

Καὶ τώρα πιὰ εἶναι ὁ πόθος μου, νὰ ζήσω
Μὲ Σένα, πάντα.

Ἄχ, μιὰ ζωὴ βουκολικὴ καὶ ὀλίβια
Ποθῶ κάτω ἀπ' τοὺς ἴσκιους καὶ τοὺς μόσχους
Τῶν γονικῶν δρυμῶν. Σὰ μιὰ παιδοῦλα
Μάταιο παιχνίδι,

Παίχνιδι ποῦ βαρέθηκε, τὴ λύρα
Στὰ κλώνια τοῦ πλατάνου θὰ κρεμάσω,
Ποῦ τὸ κρυφὸ τραγοῦδι τῆς καρδιάς μας
Μόνος θ' ἀκούῃ.

Ἄχ, ἔλα, μὴν ἀργῆς. Σὲ περιμένω
Τὸν ἀγαρφο τὸν ἔμνο γιὰ νὰ ζήσω,
Μ' ἓνα σμυρναῖς ἀλλάζοντάς στεφάνι
Τὴ μάταιη δάφνη.

VII

Προδόνεις τὴν ἀγάπη μου, τὸ νοιώθω.
Καὶ ἡ σκέψη πὼς σὲ λίγο ἴσως μ' ἀφήσης,
Τὰ μάτια, ποῦ ἡλιούς τᾶλεγγες, τὰ κάνει
Καὶ τρέχουν βροῦση.

Κι' ὅταν ἀναλογίζομαι πὼς ἄλλης
Μπορεῖ νὰ Σε μεθοῦν τὰ χάρια τώρα,
Τὴ νόμφνη Ἐχρηναῖδα θέλω, ἀλήθεια,
Φάωνα νὰ μοιάσω.

Κι' ὅπως ἐκείνη πέτρωσε τὸ Δάφνη
Ἄπ' τῆς ἀγάπης τὴ ζηλοτυπία,
Ἔτσι καὶ Σένα θάθελα νὰ κάνω
Ψυχρὴ μιὰ πέτρα.

Μὰ κι' ἂν μποροῦσα ἀκόμα, τὸν καιμὸ μου
Τάχα θενά λιγότερα, τὴν πίκρα
Καὶ τῆς στρυγνῆς τὸ βάρος, ποῦ με θλίβει,
Ἀπελπισίας;

Ἄλλοι μου! Πέτρα κάλλιό νὰ μποροῦσα
Τὴν ἴδια τὴ φτωχὴ Σαπφῶ νὰ κάνω,
Τῆς ἐγκατάλειψής Σου τὸ μαρτύριο.
Γιὰ νὰ μὴ νοιώθω.

VIII

᾽Ω, μὴ νομίσης, Φάωνα, στὴν ψυχὴ μου
Ντροπὴ πὼς γιὰ τὴν περιφρόνησή Σου
Ἐγάρχει. Ὅχι, μονάχα ὁ πόνος θλίβει
Τὴν ἔπαρξή μου.

Κι' ἂν κάποτε, σὲ ἄλλους καιροῦς, ὀμιλένα!
Σοῦλεγα πὼς ἀξίζει νὰ μὲ κράζουν
Τοῦ Ἀπόλλωνα ἀδερφεῖ γιὰ τὴ χαρὰ μου
Τὴν ἑλεγκόσμια,

Γιὰ τὴ χαρὰ, ποῦ μοῦθινες, προδότη,
Τώρα θαρρῶ πὼς πιότερο μοῦ ἀρμόζει

Γιὰ τὸν τραγὸ μου πόνο νὰ μὲ λένε
Θέαινα καὶ Μοῦσα.

IX

Ροδόπη, Καλλιστό, γλυκὲς μου φίλες,
Καὶ σὺ μικρὴ Μελίττα ἀγαπημένη,
Μὴν κλαίτε, δὲν τὸ θέλω, βλέποντάς με
Δυστυχιόμην.

Ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τὸν ἀμφορέα
Πόσο κρασί δὲν ἤπιαμε—θυμᾶστε!
Μὰ εἶναι ἀδερφεῖ, καλὲς μου, τῆς ἀγάπης
Ἡ δυστυχία.

Γι' αὐτὸ μὴν κλαίτε σεῖς, ποῦ τῆς χαρᾶς μου
Μαζί μου μοιραστήκατε τὸ μέλι,
Καὶ νοιώσατε τὴ δόξα μου, σὰ νᾶταν
Ἀδῶα δική σας.

Νὰ μὲ φθονήσετε, ἂν θέλετε, μπορεῖτε
Μὰ ὄχι γιατί στῆς Ὀλυμπίας τὸ στίβο
Νίκησα τὸν Ἀλκαῖο κ' ἓνα στεφάνι
Κέρδισα δάφνης.

Κι' ἂν, ὅταν θὰ πεθάνω, ἔμνο μοῦ πλέξῃ
Κανένας γιὰ τῆς λύρας μου τὴν τέχνη,
Σεῖς, μόνο γιατί ἀγάπησα, νὰ πῆτε,
Πὼς τὸν ἀξίζω.

X

᾽Ω, Φάωνα, ἦτανε μέγας ὁ ἔρωτάς μου,
Τόσος, ποῦ δὲν τὸν ἀξίζεις. Σὲ μένα
Μὲ τέτοια ὅμως ἐταίριζαεν ἀγάπη
Νὰ Σ' ἀγαπήσω.

Φάωνα, κ' ἡ ἀπόγνωσή μου εἶναι μεγάλη,
Μὰ τῆς ἀξίας Σου αὐτὴ δὲν εἶναι μέτρο
Εἶναι τὸ μέτρο τῆς δικῆς μου ἀγάπης,
Ποῦ δὲν πεθαίνει.

Γι' αὐτὸ στὴ γῆ δὲ βροῖσκω πιὰ ἡσυχία,
Κ' εἶναι ἡ ζωὴ μου ὡς θάλασσα ὠρμισμένη,
Καὶ γιὰ νὰ λυτρωθῶ ἀπ' τὸν ἔρωτά μου
Μαζί του πρέπει,

Μαζί του νὰ πεθάνω. Μόνη τώρα,
Παρηγοριά μου μένει, πὼς ἐν' ἄξι
Μνήμα γιὰ τὴν ἀγάπη μου διαλέγω,
Τὸ πόντιο κῆμα.

Ἐμψυχωμένο αὐτὸ ἀπὸ τῆς ζωῆς μου
Τῆς ἐρωτοχαμένης τῆ θυσία,
Θὰ χρησιμοδῆ τὸν πόνο τῆς ἀγάπης
Εἰς τὸν αἰῶνα!

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΤΡΟΧΩΝ

“Έξω, θά εΐταν πάντα ώραία αν δεν ειχες μιὰ καταραμένη κοιλιὰ πού σέ κακοκαρδίζει δολοένα και σου ζητὰ τ' αδύνατα γιά νὰ τήν ευχαριστήσεις...”

Κι' όμως εΐταν ακόμη δεκάξη χρονών, άγουρο παιδί, όταν μπήκε στη φάμπρικα. “Ο πατέρας του στραβοπάτησε από μιὰ σκαλωσιά και... «ο Θεός σχωρέσ' τονε—έλεγε ο γιός—ένα μέτρο γής, κοντούλης πού εΐτανε, κοντά στο μαντρού-θέμελο, τόν έφτασε...», ή μάνα του από πλύστρα πού εΐτανε, σπιτώθηκε, «έγινε της οικογένειας» κατά πούλεγε ο γιός, κι' έτσι έμεινε πεντάρφανος αυτός «να μετράει πόσες πλάκες έχει το δώθε μικρές-μικρές φουσαλιδες από άφρο...

Μα ειχε και μιὰ καταραμένη φαγάνα πού τήν ένοιωθε σαν τρυπάνι να τόν βασανίζει...

“Έτσι πέρασε τώρα κι' αυτός κάτω από τη μεγάλη καμαρωτή πόρτα της φάμπρικας κι' έχτισε τα πόδια του με τσιμέντο μπροστά σ' ένα τροχό πού γύριζε—γύριζε κι' έθερνε στον ήλιγγό του όδες... μα όδες... τις παιδικές του σκέψεις πού σ'α μικρές-μικρές φουσαλιδες από άφρο τινάζονταν κι' έσβυναν στο άπειρο.

Μα έρχόταν και μιὰ Κυριακή πού ο τροχός σταματούσε και τα παιδιάστικα πόδια του ευρισχαν τήν έλευθερία τους. Μιά και δυο κι' ό-ξω στον άερα, κάτω από τόν ουρανό πού δεν έχει λογίς-λογίς τροχαλία και τυλίγουν όλο-ένα τις σκέψεις, και στο τριφύλλι πού γελάει με τήν πρώτη άνάσα του άγέρα και πού τραγουδάει ένα τραγούδι πολύ διαφορετικό απ' εκείνο πού άκούει κάθε μέρα, ως τήν ώρα πού θά σβήσει ο ήλιος, άπάνω απ' τó κεφάλι του.

Κάμποσες Κυριακές— πόσες; — έτσι πέρασαν, στο τρελό κνηνητό των πεταλούδων μέσα στο χλωρό χορτάρι, με τις όλοκόκκινες παπαρούνες πού εΐτανε σαν βούλες αίμα μέσα στην όλοστρωτη χλωρίδα, μακριά από τήν πολιτεία.

“Επειτα... εΐτανε και μιὰ ξανθούλα, μιὰ ξανθούλα πού ήξερε ναν τού χαϊδεύει τó σγουρό κεφάλι του και να τον ρωτάει τόσο ώραία:

— Πότε θάρθει ή άνοιξη;

Κ' εκείνος χαϊδεύοντις τ' άσπρο χεράκι της, άνίκανος για μεγαλύτερα χάδια και μεγαλύτερα λόγια, της άποκρινόταν:

— Πότε έρχονται τα χελιδόνια;...

Τώρα εινε ο αριθμός 37. “Ένας σκέτος αριθμός πού του δίνει μιὰ προσωπικότητα μέσα σ' ένα όλάκερο έργοστάσιο. “Ο αριθμός 37 είναι γνωστός στους Διευθυντές της “Επιχείρησης ως τó πιο άνιπόταχτο πνεύμα άνάμεσα στους έργάτες της φάμπρικας. Κάποτες βλέπουν ένα χοντρό χέρι να περνάει βιαστικό από τó μέτωπο

για να σκουπίσει τόν ιδρωτα και να πέφτει βρεμένο στο πόστο του, πήρε τó δέχτη τού τηλεφώνου πού συγκοινωνούσε με τó έργοστάσιο και έλατοίησε:

— “Ο αριθμός 37 να έρθη άπάνω! Σέ λίγο, ένας έργάτης με παντελόνι τσίτινο, δυο μεγάλες άσβύλες, και με γαλάζια φανελλα πού στο άριστερό βυζί' εΐτανε ζουγραφισμένο ένα ακαννο τρίγωνο—τó σήμα της επιχείρησης—προχώρησε στο διάδρομο.

Τέσσερα ζευγάρια μάτια τόν κύταξαν απ' τήν πόρτα ως τα νύχια με κάποια καταφρόνηση για τόν περιβολή πού θά φιλοξενούσε τó Γραφείο και σαν κάτω από μιὰ προσταγή. Πολλές φορές—τις παραπάνω—άποξενγιόταν έτσι σκυμμένος, άκούγοντας τó παραξένο ταγούδι του άνα-ένα τραγούδι μονότονο και ήλιβερό πού συχναίε. Τήν κράτησε μισάνοιχτη όσο πού χωρούσε τότε ναουρίζει κι' άλλες φορές τότε ξυπνά, τήν γιορίζει μιάν άλλόκοτη επιθυμία να τρέξει να βάλει κι' άλλο άτμό, ναν τά ιδεί να σφουραφίζουν σα διαολωμένα, να τρίζουν σα μικροί σατανάδες της κόλασης και τó μεγάλο θηλαστικό ή μηχανή, να ξεφουσιεί λαχανιασμένη σα μάχη κορμασμένος στον τοίχο, τόν κατούσε με κάτω από τó σπηρούνιασμα ενός τρελού καρβουλιού δυο ήλιθια μάτια του σα να παραξενεύονταν για τήν παρουσία του εκεί μέσα.

Πρώτη φορά έμπαινε στο μεγάλο τετράγωνο γραφείο, και θαρούσε πως όλα τα πράματα έβγαζαν μέσα τον έβλεπαν, οι καρέκλες, τó ντιβάνι, κάδρα, όλα, όλα. “Ακόμα κι' ένας συνταγμαριο, ή μηχανή, να ξεφουσιεί λαχανιασμένη σα μάχη κορμασμένος στον τοίχο, τόν κατούσε με κάτω από τó σπηρούνιασμα ενός τρελού καρβουλιού δυο ήλιθια μάτια του σα να παραξενεύονταν για τήν παρουσία του εκεί μέσα.

“Ο Διευθυντής, ένας κοντούλης με γυαλιά πού φορά μαλιά στο μακρουλό κεφάλι του, ειπαινε βυθισμένος μέσα σε πολλά χαρτιά και σ' άκουσε σίννερο από καπνούς. Χωρίς να ψηλώσει κεφάλι, ρώτηξε με τήν επιταχτική φωνή του.

— “Ο αριθμός 37; “Ο έργάτης, χωρίς να προφέρει λέξη, έκανε μιάν ήλιση άριστερά και κύταξε τó μπράτσο του ένας επιστάτης κουμπωμένος ίσαμε τó γαλάζιο τετραγώνου με τόν αριθμό 37, σα να παραξενεύονταν κι' ο ίδιος πως εΐτανε δυνατό ο αριθμός του να εΐταν αυτός.

— “Ο αριθμός 37; — Μάλιστα. Τότες ο Διευθυντής σήκωσε τó κεφάλι του και τόν κύταξε με τα μικρά σταχτιά του μάτια όλο από τα γυαλιά, ενώ με τó δεξί του χέρι πού κρατάει τήν πέννα έξυνη τó κεφάλι του σα να ποτίζονταν με βροεί τις φράσεις πού θ' άχρινούσε. “Εΐτανε μετρομήμενος και κάθε μιὰ πολύ χτυπητή:

— Διορίζεσθε από αύριο γενικός επιθεωρητής τού έργοστασίου μου. Θα βγάτετε αυτά τα σταχτιά και θα ντυθείτε τή γαλάζια στολή σας. Έχω φροντίσει και γι' αυτήν. Αύριο θα συνομιλήσει και τήν κόρη μου σε μιὰ γενική επιθεώρηση τού έργοστασίου. Παρακαλώ δώσατε τις παρακατασχτικές οδηγίες. “Εκείνη τή στιγμή άνοιξε μιὰ πλαινή πόρτα και πρόβαλε τó καστανό κεφαλάκι της καστονίδος:

— Λοιπόν, αύριο κύριε επιθεωρητά!...

— “Αριθμός 1. Γραφείον Διευθύνσεως. “Ένας υπάλληλος, σφιγγμένος σε μιὰ μπλέ στολή, με δυο τρίγωνα στις μπουτονιέρες, σηκώθηκε άμέσως, διάσκισε τó μακρό διάδρομο και χάθηκε πίσω από μιὰ πόρτα με θολά τζάμια. Σέ λίγο ξαναβγήκε βιαστικός και ξαναγύ-

— “Αριθμός 37. “Ένας σκέτος αριθμός πού του δίνει μιὰ προσωπικότητα μέσα σ' ένα όλάκερο έργοστάσιο. “Ο αριθμός 37 είναι γνωστός στους Διευθυντές της “Επιχείρησης ως τó πιο άνιπόταχτο πνεύμα άνάμεσα στους έργάτες της φάμπρικας. Κάποτες βλέπουν ένα χοντρό χέρι να περνάει βιαστικό από τó μέτωπο

στο πόστο του, πήρε τó δέχτη τού τηλεφώνου πού συγκοινωνούσε με τó έργοστάσιο και έλατοίησε: — “Ο αριθμός 37 να έρθη άπάνω! Σέ λίγο, ένας έργάτης με παντελόνι τσίτινο, δυο μεγάλες άσβύλες, και με γαλάζια φανελλα πού στο άριστερό βυζί' εΐτανε ζουγραφισμένο ένα ακαννο τρίγωνο—τó σήμα της επιχείρησης—προχώρησε στο διάδρομο. Τέσσερα ζευγάρια μάτια τόν κύταξαν απ' τήν πόρτα ως τα νύχια με κάποια καταφρόνηση για τόν περιβολή πού θά φιλοξενούσε τó Γραφείο και σαν κάτω από μιὰ προσταγή. Πολλές φορές—τις παραπάνω—άποξενγιόταν έτσι σκυμμένος, άκούγοντας τó παραξένο ταγούδι του άνα-ένα τραγούδι μονότονο και ήλιβερό πού συχναίε. Τήν κράτησε μισάνοιχτη όσο πού χωρούσε τότε ναουρίζει κι' άλλες φορές τότε ξυπνά, τήν γιορίζει μιάν άλλόκοτη επιθυμία να τρέξει να βάλει κι' άλλο άτμό, ναν τά ιδεί να σφουραφίζουν σα διαολωμένα, να τρίζουν σα μικροί σατανάδες της κόλασης και τó μεγάλο θηλαστικό ή μηχανή, να ξεφουσιεί λαχανιασμένη σα μάχη κορμασμένος στον τοίχο, τόν κατούσε με κάτω από τó σπηρούνιασμα ενός τρελού καρβουλιού δυο ήλιθια μάτια του σα να παραξενεύονταν για τήν παρουσία του εκεί μέσα.

Πρώτη φορά έμπαινε στο μεγάλο τετράγωνο γραφείο, και θαρούσε πως όλα τα πράματα έβγαζαν μέσα τον έβλεπαν, οι καρέκλες, τó ντιβάνι, κάδρα, όλα, όλα. “Ακόμα κι' ένας συνταγμαριο, ή μηχανή, να ξεφουσιεί λαχανιασμένη σα μάχη κορμασμένος στον τοίχο, τόν κατούσε με κάτω από τó σπηρούνιασμα ενός τρελού καρβουλιού δυο ήλιθια μάτια του σα να παραξενεύονταν για τήν παρουσία του εκεί μέσα.

“Ο Διευθυντής, ένας κοντούλης με γυαλιά πού φορά μαλιά στο μακρουλό κεφάλι του, ειπαινε βυθισμένος μέσα σε πολλά χαρτιά και σ' άκουσε σίννερο από καπνούς. Χωρίς να ψηλώσει κεφάλι, ρώτηξε με τήν επιταχτική φωνή του.

— “Ο αριθμός 37; “Ο έργάτης, χωρίς να προφέρει λέξη, έκανε μιάν ήλιση άριστερά και κύταξε τó μπράτσο του ένας επιστάτης κουμπωμένος ίσαμε τó γαλάζιο τετραγώνου με τόν αριθμό 37, σα να παραξενεύονταν κι' ο ίδιος πως εΐτανε δυνατό ο αριθμός του να εΐταν αυτός.

— “Ο αριθμός 37; — Μάλιστα. Τότες ο Διευθυντής σήκωσε τó κεφάλι του και τόν κύταξε με τα μικρά σταχτιά του μάτια όλο από τα γυαλιά, ενώ με τó δεξί του χέρι πού κρατάει τήν πέννα έξυνη τó κεφάλι του σα να ποτίζονταν με βροεί τις φράσεις πού θ' άχρινούσε. “Εΐτανε μετρομήμενος και κάθε μιὰ πολύ χτυπητή:

— Διορίζεσθε από αύριο γενικός επιθεωρητής τού έργοστασίου μου. Θα βγάτετε αυτά τα σταχτιά και θα ντυθείτε τή γαλάζια στολή σας. Έχω φροντίσει και γι' αυτήν. Αύριο θα συνομιλήσει και τήν κόρη μου σε μιὰ γενική επιθεώρηση τού έργοστασίου. Παρακαλώ δώσατε τις παρακατασχτικές οδηγίες. “Εκείνη τή στιγμή άνοιξε μιὰ πλαινή πόρτα και πρόβαλε τó καστανό κεφαλάκι της καστονίδος:

— Λοιπόν, αύριο κύριε επιθεωρητά!...

— “Αριθμός 1. Γραφείον Διευθύνσεως. “Ένας υπάλληλος, σφιγγμένος σε μιὰ μπλέ στολή, με δυο τρίγωνα στις μπουτονιέρες, σηκώθηκε άμέσως, διάσκισε τó μακρό διάδρομο και χάθηκε πίσω από μιὰ πόρτα με θολά τζάμια. Σέ λίγο ξαναβγήκε βιαστικός και ξαναγύ-

ρους, χωρίς δουλειά, και χάζεσε με τα χέρια στις τσέπες μπροστά στις βιτρίνες και στις τοιχολλημένες ορεκλάμες. “Ο κόσμος περνούσε βιαστικός από πλάι του και τόν σκουντούσε στον ώμο μ' αυτός δεν έδινε προσοχή. Τραβούσε στην τύχη χωρίς να ζάιρει πού πάει. Πέρασε από τούς δρόμους τούς πολύκοσμους και καταστάλαξε στα μικρά δρομάκια, τα χωρίς καλντερίμια, εκεί πού γενιέται και πεθαίνει ή ζωή άθόρυβα και ταπεινά. Καί βράδιζε όλοένα άμίλητος, μόνος, όλομόναχος.

“Η γενναιοδωρία τών άνθρώπων εινε μεγάλη και πρέπει να τήν έχτιμάς... Τό μόνο της έλάττωμα είναι πως χρειάζεται και κάποια σχετική ευγνωμοσύνη... Σήμερα σου σφίγγει τó μπράτσο ένα κακόμοιο τενεκεδάκι κι' αύριο τού χεζεις γι' αντιστύλι στο κερένιο μπρατσάκι μιās καστονής δεσποινίδας. Μόνο πού χρειάζεται μιάν άμνηστιασμένη άδαντοροπία στις ιδέες και στον προσηνισμό έαυτο σου για να ξεπλερώσεις τήν πελώρια αυτή τιμή και πρέπει να χεζεις άρεκέτο μπόλι σε ξετσιπωσιά για να τήνε φτάσεις. Πώ! πώ! Πρέπει να μάθει τó χέρι σου να κατεβαίνει βρού στην πλάτη τού άμοιστακον αυτού παληκαριού πού στέκει τώρα άγνωστο κι' άμάθητο άκόμα μπροστά στο πελώριο αυτό θεριό πού μουνθώνει, και ζαλιζεται στον ήλιγγό του με τούς χίλιους δυο τροχούς και τροχαλία του και να χεζεις άρεκέτη φωνή για να φωνάζεις:

«Λιγότεψε τόν άτμό, λωλέ! Δέ στραβώνεσαι; Θάν τα κάψεις όλα!...» και δόστου μιὰ στο σβέρο για πασατέμπο...

Αυτά συλλογιόταν και τραβούσε όπως και πρίν κάμποσα χρόνια, όντας άμυστακο παληκάρι κνηνητός τις πεταλούδες μέσα στα λειβάδια.

Ναί, ναί, έξω στον κάμπο θά εΐταν πάντα ώραία αν δεν ειχες μιὰ καταραμένη κοιλιὰ πού σε κακοκαρδίζει όλοένα και σου ζητὰ τ' αδύνατα για να τήν ευχαριστήσεις... “Επειτα τώρα μπήκε ή άνοιξη... Είναι πάντα ώραία να χαζεύεις έξω στα χωράφια και να τηράς με τó μάτι όλα τα καμώματα των πεταλούδων πού εινε γιομάτες έρωτα και δίγα... Μπας και δεν ειν' ώραίο άκόμα να ζουρίζεις με τις μύτες των ποδιών σου τις άκρορριζίες των τριφυλιών στα μονοπάτια πού ή έλάχιστη πνοή τ' άνέμου τά κάνει να λυγίζονται σε χίλιες ρεβεράντες;

Αυτά συλλογιόταν και τραβούσε στην τύχη, χωρίς φίλο και χωρίς όχτρο, μέσα στην άπέραντη πεδιάδα τού τριφυλιού, κάτω από ένα δροσόβολον άνεμο και σ' ένα τρελό παιγνίδισμα τού ήλιου πίσω από τις ροδωνίες.

Μα ειχε και μιὰ καταραμένη φαγάνα πού τήν ένοιωθε σαν τρυπάνι να τόν βασανίζει...

Και γύρισε προς τήν πολιτεία....

ΜΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑ

Τι σοῦ εἶπε, τέλος πάντων, μερικοί λόγιοι στὴν Ἑλλάδα. Σῶνε και καλὰ θέλουν νὰ διορθώσουν ὄχι μοναχὰ τὸ ρωμέϊκό μὰ καὶ τὴ Ρουσσική Δημοκρατία τῶν Σοβιέτ. Ἐνας τέτοιος εἶναι καὶ ὁ Καζαντζάκης. Τὰ ἑλληνικά σύνορα δὲν τὸν χωρᾶνε. Τὰ σχέδιά του εἶνε «μεγαλεπήβολα» καὶ κρῖμα πὺδ δὲν τὰ δέχθηκε ἀκόμα ἡ Εὐρώπη γιὰ νὰ ξεπεράσει τὴν ὑμερινὴν κατάντια τοῦ πολιτισμοῦ της. Τέτοιες φιλοδοξίες ἔχει ὁ Καζαντζάκης. Καὶ δὲν τὴν κρῖβει μάλιστα. Ὅταν βρισκότανε στὴ Γερμανία πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, στὴν ἐποχὴ ἀκριδῶς πὺδ ἡ Ρουσσική Ἐπανάσταση βρισκότανε ἐπάνω στὴ βράση της, μὲ μερικούς νεοέλληνας καὶ μὲ ἄλλους τόσους «φιλελεύθερους» ἐμιγκρέδες Ρούσσους, σχεδίαζαν ὄλοι μαζὺ μιὰ Ἐπανάσταση πὺδ θὰ εἶχε ὀδηγητὴ τὴν τὸ Λόγο (Πνεῦμα).

Γιομάτος ἀπὸ τὶς τέτοιες τὸ ἀνησυχίες, βρήκε τὸν τρόπο νὰ πάει στὴ Ρουσία ὁ νεοέλληνας λόγιος. Πῆγε ὄχι μόνο νὰ δεῖ ἀπὸ κοντὰ τὴν μεγαλύτερη Ἐπανάσταση τοῦ κόσμου μὰ καὶ νὰ δώσει συμβουλές. Τὸ δνειρὸ του ξεπληρώθηκε.

Καὶ γύρισε φορτωμένος ἐντυπώσεις.

Ὅσο ὄμως δὲν εἶδε πὺθεντὰ τὸ Λόγο (Πνεῦμα). Κουδέντικε μὲ ἐπίσημους. Ρώτησε. ἐργάτες καὶ φοιτητές. Πῆγε στὶς ἐκκλησιές. Κρυφομίλησε μὲ ἀντιδραστικούς μὰ πὺθεντὰ δὲ βρήκε τὸ Λόγο (Πνεῦμα). Ἀπὸ παντοῦ ἡ καταλύτρα Ἐπανάσταση ἔχει διώξει τὸν κούφιο Ἰδεολισμό: Ἄπ' τὴν Ἀκαδημία ὡς τὶς πρῶτες τάξεις τοῦ σχολείου δὲν ἀκούονται, οὔτε διδάσκονται οἱ ἀποκοιμιστικὲς καὶ δηλητηριώδικες ἱστορίες γιὰ τὸ Πνεῦμα-Θεὸ πὺδ κυβερνᾶει τὸν κόσμο. Κι' ὁ Καζαντζάκης, περίλυπος μέχρι θανάτου, ξεναγύρισε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν κρυφὸ αὐτὸν καὶ μὸ. Οἱ Μπολσεβίκοι ἀρχισαν ἀσχηματὴν Ἐπανάσταση. Εἶνε ὄλιστες μονοκόμματοι. Δὲν ἀκολούθησαν τὸ ἴσιο δρόμο. Εἶνε δογματιστὲς ἀλύγιστοι καὶ ὀδογματιστὲς τους τὸς κάνει νὰ στραβοπατοῦν. Ὁ ἀδιάλλαχτος ὄλισμός τους βάζει ἐμπόδια στὸ παγκόσμιας σημασίας ἔργο τους.

Ὅποιος διαβάξει τὶς ἐντυπώσεις τοῦ Καζαντζάκη θάρρει πὺς ἐκεῖ πέρα στὴ Ρουσία, οἱ Μπολσεβίκοι, πὺδ καταπίστησαν μὲ μεγάλα πράγματα εἶνε ὀλοτέλα θεόστραβοι. Κι' ὄποιοι περιμένει νὰ σχηματίσει γνώμη γιὰ τὴν ρουσσική κομογονία ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις τοῦ Καζαντζάκη ἂν συμπᾶθει τὴν Ἐπανάσταση θὰ ἀπογοητευθεῖ, ἂν εἶνε ἀντιδραστικός θὰ τρῖβει τὰ χέρια του ἀπὸ χὰρὰ γιὰ τὴν ἀποτυχία «τοῦ μπολσεβικικοῦ πετράματος».

Ὅσο ὁ Καζαντζάκης, μιὰ πὺδ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς νέας Ρουσίας τὰ σχέδιά του, ἄς ποῦμε τὸ

φιλοσοφικὸ πλάνο τῆς Ἐπανάστασης, πὺδ εἶναι τὴν «εὐγενικιά» καλοσύνη νὰ τοῦς χερσὶ τοῦ τὰ γύρισαν πίσω μὲ τὴν πὺδ τσουκτερὴ ἰσχυρία, δὲν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ σκοπὸ του. Καὶ ὄπως εἶδαμε ὁ σκοπὸς του εἶνε νὰ μάθει ὁ κόσμος τὰ σχέδιά του πὺδ εἶνε «μεγαλεπήβολα». Μιὰ κοινωνικὴ Ἐπανάσταση δὲ μπορεῖ δὲν πρέπει νὰ γίνεται κι' οὔτε μπορεῖ νὰ νικῆσει ἀκολουθώντας πιστὰ τὰ δόγματα τοῦ μαξισμού. Τῆς χρειάζεται ὁ Λόγος, τῆς χρειάζεται τὸ Πνεῦμα. Ὁ Καζαντζάκης εἶνε ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ μπερζονισμό. Κι' ὄτι ἔχει γιὰ τὴν μαξιστικὴ κομοθεωρία τὸ πῆρε ἀπὸ τὰ βιβλίο τοῦ Σορέλ.

Γι' αὐτὸ ἐξίσου θαυμάζει καὶ τὸ φαισισμό καὶ τὸν Ἀρχηγὸ του τὸ Μουσσολίνι. Τὸν ἐγκαίμισε μάλιστα καὶ ὡς τοῦς φέλιε τὸν Ἀναδελφὸν τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολουθοῦν. Καὶ δὲν τὰ λέει μόνον αὐτὰ ὁ Καζαντζάκης μὰ καὶ τὰ γράφει καὶ τὰ παίρνει καὶ ὁ ἴδιος γιὰ πολλὸ σοφὰ καὶ σπουδαία. Ἡ ἐφημερίδα ὁ «Ἐλεύθερος Τύπος» εἶνε μάρτυράς μας. Ἀπὸ τὶς στήλες τῆς ἐξεθεύισε τὸν ἀπαίσιο φαισισμό. Ἐπίσης καὶ «Ἀναγέννηση» ἔχει σελίδες ὀλοκλήρες δημοσιεύει ἀπὸ τὴν τέτοια σολμομονικὴ τοῦ Καζαντζάκη.

Τώρα τελευτᾶ μάλιστα, μιὰ πὺδ καυτηρισε τοῦς Μπολσεβίκοις πὺς δὲν σκαμπάζουν ἀπὸ φιλοσοφία, ἀρχισε νὰ τοῦς φέλιε τὸν ἀναδελφόμενο γιὰ τὴν χρησιμοποιοῦν τὴν Τέχνη γιὰ τὴν προπαγάνδα καὶ τὴν πολιτική.

Μὲ νεοελληνικὴ ἐξυπνάδα πὺδ θὰ τὴ ζήλευσε καὶ ὁ προφῆσορας τῆς κριτικῆς Φ. Π., στὸ «Φιλότεχνο» (τ. ΣΤ. σ. 140) προσπαθεῖ νὰ γολοιοποιήσει τὸ μαρξισμό. «Ὁ νεαρὸς καθηγητὴς τῆς κοινωνιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας (γράφει ὁ Καζαντζάκης), ἀναλύει ὄλοισ τὸς οικονομικούς καὶ κοινωνικούς παράγοντες τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μὲ θαυμαστὴ σοφία καὶ ἀποδειχνει πὺς τὸ χαμόγελο πὺδ ἔχουν οἱ Κόρες στὴν Ἀκρόπολη ὀφείλεται ἀπὸ οικονομικὰ αἷτια». Κρῖμα πὺδ δὲν τὰ εἶπε αὐτὰ σὲ καμμιὰ διαλεξούλα γιὰ νὰ τότε χειροκροτήσουν «δανομειδῶς» ὄχι μόνο οἱ λογιῶν λογῆς Ἐνοδόποι καὶ Πολίτηδες μὰ καὶ οἱ ἀντίτες τοῦ Πανεπιστημίου Ἀδαμαντιῆδες, Βορέηδες, Λογοθέτηδες καὶ Σίλα.

Φυσικὰ δὲ χρειάζεται νὰ ποῦμε πὺς σὲ κατένενα Πανεπιστήμιο τῆς Ρουσίας, νανένας καθηγητῆς δὲ δίδαξε τέτοιες ἠλιθιότητες πὺδ ἀδνεῖνε ὀλοτέλα «ἐγχώρια παραγωγῆς», εἶνε (ἀπὸ ἀμάθεια ἢ ἀγνοια, ἀδιὰφορο) παρερμηνεύει τῆς ἱστοριοῦλιστικῆς ἀντίληψης γιὰ τὴ γένεση καὶ ἐξέλιξη τῆς Τέχνης ὡς κοινωνικὸ φαινόμενου.

Κι' ἀκόμα, ὁ ἴδιος, μιλόντας γενικὰ γιὰ τὴν πρόοδο καὶ κατάσταση τοῦ Θεάτρου στὴ Ρουσία, σ' ἄλλο φυλλάδιο τοῦ «Φιλότεχνο» (τ. Η.) ὄχι μόνο ἀρνίεται κάθε ἀξία στὴ ρουσσική θεατρικὴ παραγωγή, μὰ καὶ ἐπικρίνει τοῦς σημερινούς συγγραφῆς της γιὰ τὴν δὲν ἀκολουθᾶν τὸ γνωστὸ δόγμα: «Ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» παρὰ χρησιμοποιοῦν τὸ θέατρο γιὰ τὴν προπαγάνδα τῆς Ἐπανάστασης. Μὰ τὴν ἄλήθεια αὐτὴ εἶνε κακοῦργημα! Ἀκούς ἐκεῖ τὸ θέατρο νὰ ξεπέσει τόσο ὄστε νὰ ἐξυπηρετεῖ τοῦς πολιτικούς σκοπούς τοῦ προλεταριάτου; Ἐξᾶλλου δὲν εἶναι βεβήλωμα νὰ καταπιάνονται μὲ τὴν δραματογραφία ἐργάτες; Μπορεῖ ἕνας ἐργάτης ν' ἀνηρωθεῖ (ὁ Καζαντζάκης τὸ ὀμολογεῖ πὺς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοῦς σημερινούς λογοτέχνες καὶ δραματογράφους προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη) στὸ ἀψηλὸ ἐπίπεδο τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ νὰ μᾶς δώσει φέρμες ἀφογες ἀπὸ ἀποψη σύνθεσης καὶ σύνδεσης κι' ἀκόμα μιὰ πλέρια ἀσθητικὴ συγκίνηση; Γι' νὰ γίνει! Νὰ πὺδ ἐργάτες στὴ Ρουσία μέσα σὲ τόσο ἀφάνταστες δυσκολίες καὶ μέσα σὲ τόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ἀνυψωθήκανε ἀπὸ κοινωνικὴ καὶ διανοητικὴ ἀποψη τόσο πὺδ ὄστε νὰ μποροῦν νὰ γράφουν ἢ νὰ συνθέτουν ἔργα τέχνης.

Μὰ ὁ Καζαντζάκης προσθέτει πὺς τὰ «ἔργα» αὐτὰ δὲν εἶναι ἀριστουργήματα. Κ' εἶδε ἄλλη παρεξήγηση.

Ὁ Καζαντζάκης τὸ πιστεύει φυσικὰ σὰν μυστικιστῆς—μπερζονιστῆς πὺδ εἶνε, πὺς οἱ καλλιτέχνες ἔχουν ἀσχετα ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ τοῦς περιβάλλον, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τους—ἀπὸ τὶς ὄλικές συνθήκες τῆς κοινωνίας τους, τὸ «ἐρὸν πῦρ» στὴν τοσπῆ τους καὶ γράφουν τὰ ἀριστουργήματα τους ὄποτε τοῦς κατέδει. Τὸ κρῖμα μερικοῦ «προνομιούχο» τοῦ Πνεύματος—κατὰ τὸν Κ—ν' ἀνγκασθοῦν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χῶματα τῆς Ρουσίας κ' ἔτσι νὰ μὴ μποροῦν νὰ προσφέρουν τὰ ταλέντα τους στὴν ὄπηρεσίαν τῆς Νέας Τέχνης....

Ὁ Καζαντζάκης—μῆπως εἶνε μόνον αὐτὸς;—βλέπει καὶ κρίνει ὀλοτέλα ἰδεαλιστικὰ καὶ σχηματικὰ τὴν σημερινὴ διανοητικὴ κίνηση καὶ κατάσταση τῆς Ρουσίας. Ἐγινε μιὰ μεγάλη, μιὰ κομοιστορικὴ Ἐπανάσταση. Ἄρα μέσα στὴ σημερινὴ κομογονία τῆς Ρουσίας ἔπρεπε ἀμέσως ν' ἀνθίσει μιὰ νέα διανοητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ πὺδ νὰ βγάλει ἀριστουργήματα. Θαυμάει πὺς μιὰ παρόμοια συζήτηση εἶνε καὶ σὲ μᾶς ὄστερα ἀπὸ τοῦς Βαλκανικούς πολέμους. Οἱ ἀνυπόμοιοι νεοέλληνας κριτικοὶ περιμέναν, ὄστε ἀπὸ τὴν «νίκη» τῆς Ἑλλάδας, λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα. Καὶ προπάντων περιμέναν ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ νὰ δώσει μεγάλουνοους στίχους. Μὰ ἀκόμα περι-

μένει, ἡ ἀστικὴ μας τάξη τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Παλαμᾶ.

Νὰ σὲ ποιούς «σχηματικούς» παραλογοισμούς ὀδηγᾶει ἡ ἰδεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας. Καὶ φυσικὰ δὲν εἶνε μοναχὰ οἱ νεοέλληνας πὺδ σκέφτονται ἔτσι. Κι' ἄλλοι, σὲ ἀνάλογες ἱστορικὲς περιστάσεις, ἔτσι σκέφτηκαν. Ὑστερα ἀπὸ τὴν μεγάλη στρατιωτικὴ νίκη τῆς Γερμανίας στὸ 70 μὴν εἶταν λίγοι οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι διανοούμενοι πὺδ πίστεψαν πὺς ἀμέσως θ' ἀνθούσε μιὰ μεγάλη διανοητικὴ κίνηση σ' ὄλα τὰ φανερώματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς; Κι' ὄμως δὲ ἔγινε.

Ὅστε πάλι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση «ταυτόχρονα» ἔδωκε μεγάλα ἔργα στὰ Γράμματα καὶ στὶς Ὑραίες Τέχνες.

Ὅστε πάλι μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἕνας παραλληλισμὸς ἀνάμεσα τοῦ ἱστορικοῦ ἀνεοδάσματος τοῦ προλεταριάτου καὶ τῆς ἀστικῆς τάξης.

Ἡ μπουρζουαζία ἀπὸ αἰῶνες πολλούς πὺδ πρὶν, ἀρχισε ν' ἀνεοδαίνει καὶ νὰ παίρνει οἰκονομικὴ δύναμη. Μέσα ἀπὸ τὸ φεουδαρχικὸ Μεσαίωνα βγήκαν οἱ ἀστικὲς Κοινότητες καὶ σιγὰ σιγὰ μὲ τὶς ἐφευρέσεις τῆς τεχνικῆς καὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ δρόμου τῶν Ἰνδιῶν, ἡ ἀστικὴ τάξη ἀπόκτησε ἀρκετὴ δύναμη. Γι' αὐτὸ ὁ πολιτισμὸς της δὲ διαμορφώθηκε ὄστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀλλὰ ἀπὸ πολλὸ πὺδ πρὶν. Ἡ ἀφετηρία, ἡ πὺδ χρωτητὴ, τοῦ νέου πολιτισμοῦ (τοῦ ἀστικοῦ) πὺδ ἔρχεται ν' ἀντικαταστήσει τὸ φεουδαρχικὸ εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης.

Ὅσο ὄχι ἡ Ἀναγέννηση (16ος αἰῶνας) εἶνε ἕνας βέβαιος σταθμὸς γιὰ τὸν ἀστικὸν πολιτισμὸ, μὰ δὲν εἶναι τὸ πᾶν. Χρειάστηκε ἀιῶνες γιὰ νὰ διαμορφωθεῖ ὀλοκληρωτικὰ. Κι' αὐτὸ ἔγινε στὸν 19ον αἰῶνα καὶ μάλιστα ὄστερα ἀπὸ τὸ 1850. Στὴ σημερινὴ ἔμους Ρουσία δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο, γιὰ τὸ δὲν ἔχουμε τὶς ἴδιες ἱστορικὲς συνθήκες. Ὁ ρόλος τοῦ Προλεταριάτου καὶ τῆς ἀστικῆς τάξης μοναχὰ σὲνα σημεῖο ἔχουν ὄμοιότητες. Ὅτι στὴν προεπαναστατικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ περίοδο καὶ τῶνδῶ αὐτῶν τάξεων, ὁ ρόλος εἶνε ἀντικειμενικὰ ἐπαναστατικός. Μὰ ὁ ἱστορικός τους ρόλος εἶνε διαφορετικός. Ἡ ἀστικὴ τάξη ἔκανε τὴν Ἐπανάστασιν της ἐνάντια στὴ φεουδαρχία γιὰ νὰ κατακτήσει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ νὰ γίνει κυρίαρχη τάξη. Τὸ προλεταριάτο κάνει τὴν ἐπανάστασιν του ὄχι γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ μόνιμα σὲ κυρίαρχη τάξη μὰ γιὰ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο πρὸς τὸν κομμουνισμό, γιὰ νὰ καταργήσει τὶς τάξεις. Στὸν ἱστορικὸν αὐτὸν ρόλο πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν δὲν ἀνυψώνεται ταυτόχρονα (ὄπως ἄλλοτε ἡ μπουρζουαζία) σὲ τάξη οἰκονομικῶς ἰσχυρὴ, μὰ παραμένει κάτω ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση καὶ ἐκμετάλλευση τῆς κυρίαρχης τάξης.

Γι' αυτό και διανοητικά βρίσκεται σε καθυστερημένη θέση.

Στην περίοδο όμως της δικτατορίας του (βπως συμβαίνει σήμερα) στη Ρουσία) όχι μόνο θα γκρεμίσαι μα και θα δημιουργήσαι. Κι' ο ρόλος του αυτής εινε από τους πιο δύσκολους. Και για τὸ ρουσικό προλεταριάτο (εξαιτίας ειδικῶν συνθηκῶν) ἀπάνταστα δύσκολος.

Κι' ὡστόσο ὁ Καζαντζάκης δὲν τὸ κρύβει πὼς εἶδε τὴ Μπλοσεβικικὴ Ρουσία νὰ φλέγεται ἀπὸ τὸν πυρετὸ τῆς δημιουργίας.

Γιατὶ λοιπὸν μέσα στὴν περίοδο τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, πὸ φυσικὰ δὲ θὰ εἶνε μιὰ περίοδος μικρῆ, δὲ θὰ βροῦν μεγάλα ἔργα Τέχνης; Ἄν ἀκόμα δὲ βγήκαν οἱ «μεγάλοι» τεχνίτες, γιατί δὲ θὰ βροῦν αὐριο; Φυσικὰ στὴν περίοδο αὐτὴ τὰ ἔργα τῆς Τέχνης δὲ θὰ ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς «σοσιαλιστικῆς» τέχνης. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶνε λυμένο. Μ' αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς ἀποκλείονται ὀλίγελα δημιουργικὰ ἔργα Τέχνης μετὰ μιὰ ἐμπνευση καὶ πνοὴ πὸ ἕ' ἀντικαθρεφτίζαν ὅχι βέβαια μιὰ ἀταξικὴ κοινωνία μα τὴν κοινωνία τῆς δικτατορίας τοῦ Προλεταριάτου πὸ καὶ αὐτὴ ἔχει νὰ παίζει ἕνα σημαντικώτατο ἱστορικὸ ρόλο.

Μὰ ὅπως εἶπαμε ὁ Καζαντζάκης δὲν εἶδε τὴ Ρουσία μετὰ ἕνα τέτοιο φασκὸ. Ὁ ἀδιάλλαχτος ὀλιγάρχης τῆς τοῦ ἐπείραξε τὰ νεύρα.

Εἰν' ἀλήθεια πὼς ἡ Νέα Ρουσία τὸν συγκλίνησε—ὅπως καὶ ἡ Φασιστικὴ Ἰταλία μετὰ τὸ Μουσολίνι τῆς—μα ὁ μαρξιστὴς εἶταν πολὺ βαρὺ φαγητὸ γιὰ ἕνα μουστικιστὴ καὶ ἔρωτεμένο μπερζονιστὴ σὰν τὸν Καζαντζάκη. Ἄν ἔλειπαν οἱ θεωρίες τοῦ Μάρξ, ὁ Καζαντζάκης θ' ἀνοιγέ όλες τῆς φλέδες τοῦ λυρισμοῦ του γιὰ νὰ ἐξυμνήσαι τὴ Νέα Ρουσία, τὰ γραφόμενά του αὐτὸ μὰς λένε.

Μὰ—κ' ἐδῶ εἶνε ἡ παρεξήγηση—ἂν ἡ Ρουσία ἔπανάσταση δὲν ἀκολουθοῦσε τὰ διδάγματα τοῦ Μάρξ δὲ θὰ εἶταν μιὰ προλεταριακὴ Ἐπανάσταση. Καὶ τότες ὁ οποιοσδήποτε Καζαντζάκης θὰ εὑρίσκε ἐκεῖ ὅχι τοὺς ἀδιάλλαχτους καὶ μονοκόμμους μπολοσεβίκους μα τοὺς λογῆς λογῆς κερέντακηδες καὶ μαζ' ἑαυτοὺς ἄλλοι τὴν ἐξόριση Ἰντελιγκέντια, πὸ τόσο πολὺ μετὰ τὴν ταυριάζουσαν τὰ καλλιτεχνικὰ του χνῶτα. Δηλαδή, πὸ ἀπλὰ στὴν περίστασι αὐτὴ οἱ ἐργάτες δὲ θ' ἀνυψωνότανε στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο πὸ τοὺς καμάρωσαν καὶ τοὺς θάμωσαν ὁ Καζαντζάκης, μα θὰ εἶταν οἱ σκλάβοι τοῦ καπιταλισμοῦ. Αὐτὴ εἶνε ἡ διαφορά. Μιὰ μεγάλη, «θεμελιώδης» μάλιστα διαφορά.

I. ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΕΛΦΙΚΩΝ ΕΟΡΤΩΝ

A'.

Ὁ κ. Ἀγγελος Σικελιανός, ὑψηλῆς καὶ σκοτεινῆς ἰδεαλιστῆς, συνέλαβε καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἰδέαν τῆς ἀναπαράστασης τῶν Δελφικῶν εορτῶν, δηλ. μιᾶς εἰκόνας ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Ποιοὶ οἱ σκοποὶ αὐτῆς τῆς πρωτοβουλίας; Ὁ κ. Ἀγγελος Σικελιανός μὰς τοὺς ἐξέθεσε στὸ λόγῳ τὸν ὅτιο ἔξεραφεν μετὰ τὴν ἐπέκλεση τοῦ ἔργου «Προμηθεὺς Δεσμώτης». Ἄλλ' ὀφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι οἱ σκοποὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀπ' ἐκείνους πὸ ὧσθον τῆς κοινωνικῆς ὀλότητος σὲ μιὰ μεγαλοῦργὸν δράση, σὲ μιὰ δράση μέσα στὴ ζωὴ, διότι στεροῦνται σαφηνείας, ἔχουν μέσα τους πολὺ σύγχυση, ἀκόμη περισσότερο ἀνίσχυρο μουστικισμό, εἶνε ἀπληστοὶ καὶ ἀκατανόητοι. Οἱ κοινωνικῆς ὀλότητες χρειάζονται γιὰ νὰ κινήθουν ἀδρὰ προγράμματα, συνθήματα συγκεκριμένα.

Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ λόγο τοῦ κ. Σικελιανοῦ, καὶ μετὰ τῆς πλατείας περιγραφῆς τῶν εορτῶν καὶ τοῦ σκοποῦ τὸν ἀπὸ τοὺς διάφορους δημοσιογράφους ἀνταποκριτῆς, διερωτᾶται κανεὶς ἀκόμη ποιοὶ εἶνε οἱ σκοποὶ τῆς σικελιανῆς πρωτοβουλίας:

Ὡς βάση ἀπ' τὴν ὁποία θὰ ἐκινήσωμε γιὰ νὰ διατυπώσωμε μιὰ συγκεκριμένη ἀπάντηση στὸ παραπάνω ἐρώτημα βάζομε τὸ γεγονός ὅτι ἡ σκοτεινότης καὶ ἡ μουστικοπάθεια τοῦ κ. Σικελιανοῦ, οἱ ὁποῖες καθιστοῦν ἀκατανόητους τοὺς σκοποὺς του, δὲν εἶνε μιὰ ὑποκειμενικὴ του ιδιότης ἀλλὰ χαρακτηρίζει σήμερα ὅλες τῆς πνευματικῆς ἐκδηλώσεις τῆς κυρίαρχης κεφαλαιοκρατίας ὀλόκληρου τοῦ κόσμου, εἰδικώτερα δὲ τῆς ἐλληνικῆς ἀστικῆς τάξης.

Οἱ δελφικῆς εορτῆς ὡς ἔκφραση τοῦ ἀστικοῦ μουστικισμοῦ, κατὰ συνέπεια δὲ καὶ τῆς ἀστικῆς ἀπαισιοδοξίας, παρ' ὅλον ὅτι εἶνε ἔργο μιᾶς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἀποτελοῦν μιὰ κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωση ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐλληνικῆς κεφαλαιοκρατίας, στὸ γεγονός δὲ αὐτὸ ὀφείλεται καὶ ἡ εὐμένεια καὶ ἡ προστασία μετὰ τὴν ὁποία περιέβαλαν τῆς εορτῆς τὸ κράτος καὶ ὁ ἀστικὸς τύπος.

Ἐτσι οἱ δελφικῆς εορτῆς ἀποκαλύπτονται ὡς μιὰ γενικώτερη κοινωνικὴ ἐκδήλωση.

**

Μιλῆσαμε παραπάνω περὶ μουστικοπαθείας τῆς παγκόσμιας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς κεφαλαιοκρατίας.

Ἡ μουστικοπάθεια τῆς παγκόσμιας κεφαλαιοκρατίας ἔχει τῆς ρίζες τῆς μέσα στὸν ἱστορικὸ

ὄλεθρο πρὸς τὸν ὁποῖο βαδίζει τυφλὰ καὶ ἀσυγκράτητα τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς. Ὁ ὄλεθρος αὐτός, τὸ ἄγνωστο τοῦ μέλλοντος, ἐξωθοῦν τὴν διεθνή μπουρζουαζία νὰ ἀποστρέψει τὸ πρόσωπὸ τῆς, ἀπὸ τὴν ἀμείλικτη γ' αὐτὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα, νὰ ζητήσῃ διέξοδο σὲ ἑξωτερικοὺς κόσμους, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ φοβερὴ πάλιν τῶν τάξεων. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο φαίνεται καθαρὰ ὅτι ὁ ἀστικὸς μουστικισμὸς, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὁ μουστικισμὸς γενικὰ ἐμφυλῶνεται ἀπὸ ἕνα πνεῦμα στγνῆς ἀπαισιοδοξίας.

Στῆς γενικῆς γραμμῆς τὰ ἴδια ποροῦν νὰ ποῦμε γιὰ τὸ μουστικισμό τῆς ἐλληνικῆς κεφαλαιοκρατίας, μετὰ τὴ διαφορά ὅμως ὅτι στὴ βάση τοῦ ἐλληνικοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ μουστικισμοῦ ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένα ἰδιαίτερα αἰτία, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἀγνοήσωμε.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς εἶνε ἔθνος ἱστορικό. Μία περίοδος τῆς ἐξέλιξης του ἀποτελεῖ πράγματι μιὰ ἀπ' τῆς λαμπρότερες ἐσίδες τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Ἐνοοῦμε τὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδας, τὴ μετὰ τοὺς μηδικούς πολέμους, ἐποχὴ ἢ ὁποία ἐδημιούργησε τὸν «Προμηθεὺς-Δεσμώτη» καὶ ὅλα τὰ ἐλληνικὰ μεγαλοῦργηματα στὸ ἐπίπεδο τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς τέχνης.

Οἱ μετέπειτα ἐλληνικῆς γενεῆς, καὶ οἱ πῶ ἀπομακρυσμένους ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τῆς δόξης, δὲν ἔπαψαν νάχουν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἀρχαία ὑπέρολαιτη παράδοση τὴν ὁποία μεταβίβαζε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἡ φανατικὴ καλλιέργεια τῶν ἀρχαίων γραμμάτων, τὴν ὁποία ὑπενημίμυζε πάντοτε ἡ παρουσία τῶν μεγαλοπρεπῶν ἔρειπλων.

Μετὰ τοὺς πολέμους τῆς ἀνεξαρτησίας οἱ κυρίαρχες τάξεις τῆς χώρας μὰς ἔθεσαν ὡς ὑπόδειγμα τῆς δράσης τὸν τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ. Τὸ παράδειγμα τῶν «ἐνδόξων προγόνων» ἔμελλε νὰ καθοδηγήσει στὰ πρῶτά τους βήματα τοὺς μακρινούς ἀπογόνους ὁργανωμένους σὲ ἀνεξάρτητο κράτος. Ἀρχίζει ἡ καλλιέργεια τῆς προγονικῆς παράδοσης μετὰ τῆς δύο κύριες φάσεις τῆς: Τὴν πρὸ τοῦ 1909. Ἡ ἐξουσία βρισκεται στὰ χεῖρα τῶν κυρίαρχων ἐκείνων τάξεων, οἱ ρίζες τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο στὸ καθεστῶς τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ τάξεις αὐτῆς λόγῳ τῆς καθυστερημένης οικονομικῆς τῶν τάξεων, ἀδυνατοῦν νὰ ἐμπνεύσουν ζωὴ στὸ κράτος, ἀδυνατοῦν νὰ ὁργανώσουν καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Ἡ καλλιέργεια τῆς προγονικῆς παράδοσης ἐκφυλίζεται ἀπὸ τοὺς ὄρους αὐτοῦς στὴν ἄγωνα καὶ σχολαστικὴ προγονολατρεία, ὁ γνωστότερος ἐκπρόσωπος τῆς ὁποίας εἶνε ὁ Μιστριώτης. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ δὲν ἐθεώρει τὸν προγονικὸ πολιτισμὸ ὡς σημεῖο ἀφετηρίας τοῦ ἔθνους γιὰ μιὰ γόνιμη συγχρονισμένη ἐξέλιξη δηλ. γιὰ μιὰ ἐξέλιξη σύμφωνη

πρὸς τῆς σύγχρονες συνθήκες, ἀλλ' ὡς πρότυπο, στὸ ὁποῖο ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος. Ἐτσι ἐδημιουργήθη καὶ ἡ ὑπερκαθαρεύουσα. Ἡ σχολικὴ αὐτὴ καὶ ἀνίσχυρη προγονολατρεία ἦταν ἡ ἔκφραση τῆς ἀνικανότητος τῶν κυρίαρχων τάξεων τῆς περιόδου ἐκείνης γιὰ μιὰ νέα δημιουργία.

Ἡ δεύτερη φάση ἀρχίζει μετὰ τὴν «ἐπανάσταση» τοῦ 1909. Ἡ κρατικὴ ἐξουσία περιέχεται στὰ χεῖρα τῆς νέας ἀστικῆς τάξης. Στὴν ἀπαρχὴ τοῦ σταδίου τῆς, μετὰ ὅλη τὴν ὀσμὴ τῆς οικονομικῆς τῆς ἀνάπτυξης, ἡ τάξη αὐτὴ ἔδωκε μιὰ καινούργια ὄψη στὴν κρατικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ καλλιέργεια τῆς προγονικῆς παράδοσης πέφτει μιὰ κάποια γόνιμη μορφή, θεωρεῖται ὡς βάση γιὰ μιὰ νέα δημιουργία. Στὴ γλώσσα τὸ νέο ρεῦμα ἐκδηλώθηκε μετὰ τὴν μισοεπικράτηση τῆς δημοτικῆς, στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἐλληνικοῦ ἱσοδεντισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔφθασε στὸ ζενιθ τοῦ στοὺς πολέμους τῆς περιόδου 1912-13. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ ἐνέπνευσε στὴν ἐλληνικὴ ποίηση καὶ στῆς ἄλλες τέχνες τὰ καλύτερα τὸ ἔργα.

Ἀλλὰ, ἡ παρακμὴ ἐπῆλθε καὶ πάλι οραδαία. Ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1913, πρῶτη καὶ πάλι ἡ κατιοῦσα. Τὸ κυριώτερο κίνητρο τῆς δημιουργικῆς προσπάθειας, ἡ λέγόμενη «ἀπελευθερωτικὴ πολιτικὴ», ἔφθανε εἰς τὸ τέραμα τῆς. Ὁ ἐλληνικὸς ἱσοδεντισμὸς ἐξελίχθη σὲ ἀντιδραστικὴ ἰδεολογία, κατὰ τὴ διάρκεια δὲ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας χάνει πάλι τὴ λαϊκὴ τῆς βάση, ἐνῶ ἡ στρατιωτικὴ ἦττα καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς ἰωνικῆς πρωτεύουσας ἀποκαλύπτει τὴν πλήρη χρεωκοπία του.

Ἡ γόνιμη ἐξέλιξη ἀνακόπεται. Ἀρχίζει ἡ περίοδος τῆς κρίσης. Ἡ ἐλληνικὴ κεφαλαιοκρατία περιέχεται καὶ αὐτὴ σὲ ἀδυναμία γιὰ κάθε νέο δημιουργικὸ ἔργο.

Εἶναι μιὰ ἱστορικὴ ἀλήθεια ὅτι οἱ παρακμάζουσες τάξεις ἀναπολοῦν πάντοτε μετὰ νοσταλγία τὸ παρελθόν, κυρίως δὲ ἐκείνη τὴν περίοδο τοῦ παρελθόντος ποῦναι ἡ περισσότερὸ πλοῦσια σὲ μεγάλα ἔργα.

Ἡ ἀστικὴ μὰς τάξη δὲν ἀπέτελεσε ἐξαιρέση τοῦ κανόνος. Εὐθὺς μόλις τῆς ἔλειπαν οἱ δημιουργικῆς δυνάμεις, περιέπεσε στὴν προγονικὴ νοσταλγία, ἐπεδόθηκε καὶ αὐτὴ στὴν ἄγωνα καὶ σχολαστικὴ προγονολατρεία καὶ ἀπεκήρυξε τὴ δημοτικὴ καὶ τοὺς ἐργάτες τῆς, μιὰ μερίδα τῶν ὁποίων, ἀπογοητευμένους ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ τῆς κεφαλαιοκρατίας, στρέφεται πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐκαστηρίασε τὴ δημοτικὴ ὡς ὄργανον τοῦ Κομμουνισμοῦ!

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιρα διοργανώθηκε ἡ εορτὴ τῶν Δελφῶν. Οἱ συμβολικοὶ λόγοι τοῦ κ. Σικελιανοῦ, τὰ θούρια τοῦ ἀστικοῦ τύπου ἀφίνουν νὰ ὑπονοηθεῖ ξεκάθαρα ὅτι οἱ δελ-

“ΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ,, ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΙΤΙΣΜΟΣ

Α

Σε μέρες που σ' όλα τα επίπεδα, λυσσάζει η αντίδραση με λογής-λογής μορφές και μάσκες, πραγματικά πολύτιμη συμβολή στον κοινόν άνθρωπο, θα εΐτανε μια ειλικρινής προσπάθεια ενός ειλικρινά προχωρημένου τεχνίτη, για μια μελέτη πάνω στις σχέσεις και στις συνέπειες που έχει ο πόλεμος στην Τέχνη.

Στη μελέτη αυτή θα περιόριζατε ολωσδιόλου κάθε «αιτιολογία» όμοια μ' εκείνη που συχνά βλέπουμε σε ώριμη μερίδα του καθημερινού τύπου προκειμένου να φρεσκαριστεί ή «έπικαιρότητα» μιας ξεθωριασμένης πληροφορίας.

Σημαντικό άκρομ ή εΐτανε και το γεγονός του αν ή μελέτη αυτή, αντί να γεμίσει τόμους δλόκληρους, απόστοιτους κι' αδιάβαστους απ' τη μεγάλη μάζα, περιοριζότανε σε καμιά δεκαριά σελίδες κάποιου περιοδικού, πράμα που θα προτιπότανε βέβαια, αΐστηρη άκριβολογία, έπισημονική διαύγεια και γλαφυρότητα, και απλότητα, και, πριν απ' όλα, φυσικά, γνώση του θέματος που θ' αναλάβαινε να εξετάσει ο «μελετητής».

Πολύτιμη—ας το ξαναπώ—μια τέτοια εργασία.

**

Μά κάθε άλλο παρά τέτοια, μου φαίνεται ή μελέτη του κ. Κ. Βάρναλη που φέρνει τον τίτλο: «Πόλεμος και Τέχνη». (1)

(1) Περιοδ. «Αναγέννηση», 6ο φύλλο.

φικές εορτές αποτελούν την άπαρχή μιας κοινωνικής και κρατικής καπιταλιστικής αναγέννησης. Αυτός είναι ο σκοπός των εορτών. Η ελληνική κεφαλαιοκρατία άνεσυρε από το προγονικό δλοφυλάκιο ένα πολύτιμο γι' αυτήν ελιξήριο.

Αλλά, πράγμα πρωτοφανές, ένα καλλιτεχνικό γεγονός νάχει αναδημιουργική δύναμη! Η άστική τάξη της χώρας μας, άνικαχη προς δράση, άνικαχη για κάθε νέα δημιουργία, είναι πρόθυμη να λησμονήσει ότι οι μεγάλοι ιστορικοί σταθμοί της εξέλιξης των λαών έχουν έν πρώτους τις ρίζες των στα μεγάλα οικονομικά και πολιτικά γεγονότα.

Εφ' όσο δέ τέτοια είναι ή ιστορική πραγματικότητας, οι εορτές των Δελαφών, όσο ώριμες και συγχανητικές και αν ήσαν, δέν παύουν να αποτελούν ούτοπία, να έμφραζούν ένα πόθο άπραγματοποίητο, μια άνίσχυρη νοσταλγία και μια βαθύτερη άπαισιοδοξία της κυρίαρχης τάξης.

(Τό Β' μέρος στο έπόμενο).

ΚΩΣΤΑΣ ΣΚΛΑΒΟΣ

“Αν ή μελέτη αυτή, είχε μόνο το άτύχημα να μην είναι πλήρεια, να είναι άτελής, να όστερητέλοσπάντων σε ώριμότητα της σημεία ή στο σύνολό της, το κακό δέ θα εΐτανε μεγάλο, γιατί ή θα προσπαθοΐσε κανείς το κατά δύναμη να συμπληρώσει τις έλλείψεις της ή άπλούστατα δέ θα την ονομαΐζε όπως δέν πρέπει να ονομαΐζονται τα μέτρια πράματα.

Τό κακό στην προκειμένη περίπτωση είναι πολύ πιο μεγάλο. Γιατί απ' τα συγκεκριμένα σημεία που θίγω παρακάτω, βγαίνει πια όλοκάθαρα πός ο κ. Κ. Β. όχι άσκοπα καταφέρνει μέσα σε καμιά δεκαριά σελίδες, να καταρρίψει το ρεκόρ της άπεραντολογίας, της σύγχυσης και της άντίφρασης με τον ίδιο τον έαυτό του, μέσα σ' ένα κομπολόι δλόκληρο από σπονδαόφανες άπλοϊκότητες. “Ετσι, όχι άσκοπος και όχι τυχαίως μου φαίνεται τόσο ο «άπό καθέδρας λογιωτατισμός» όσο και ή δασκαλιότικη προπέτεια μιας μεθόδου τέλεια άντιδιαλεκτικής που έχει ως χαρακτηριστικά της γνωρίσματα τη λεπτολογία από τη μια, το λακωνικό δογματισμό απ' την άλλη, περιττολογία έδώ, παρασιώπηση ούσιαστικών σημείων παρακάτω, συμπεράσματα απ' την άνάποδη κι' άντιπατικά με τα δεδομένα που παίρνει ο ίδιος, που και πού κανένας μαρξιστικός όρισμός υπό τύπο άφορισμού άνάμεσα σε ιδεαλιστικές καταράσεις και γύρω από ένα σωρό μεταφυσικές άντιφάσεις. Πράγματισμός σε μια παράγραφο, ίχνη μονιχισμένης διαλεκτικής σε μιάν άλλη και με τις χούφτες ή μυστικοπάθη άνθαιρεσία, πρόχειρο παύλειμα από προχειρότητα φαίνεται έγχειρίδια, έξαιρετικά άγαπητών συγγραφέων του μελετητή, που όστόσο τους παρασιωπά, έφευρετικότητα άμίμητη, φαντασία και καρδιά σε ζήτημα που δέ σηκώνει παρά μονάχα μιάν άσστηρη έπιστημονική έρευνα, ένα σωρό πιαστές, δρομοί άνοιγμένοι στην ύπεκφυγή και προετοιμασίες σε ένδεχόμενη μαστορική ύποχώρηση: “Οχι δέν ήθελα να πώ αυτό, αλλά...” όλα αυτά, βαλμένα έτσι που να σχηματίζουν σά να λέμε ένα είδος κομπογιαννίτικης θεωρίας, άντεπιστημονικής, δέν είναι κάτι που δέν θα είχε άλλη αίτία παρά μονάχα την άσσοχη έπίδειξη άνύπαρχτης φαίνεται σοφίας;

Κοντεύοντας στο τέλος—γιατί στο τέλος έχει ή άχλάδα την ούρα—μια δειλή-δειλή και δυσανάλογα βιαστική ύποβολή για την άπολεμική τέχνη, φασκισμένη άνάμεσα στην έπιστημοφανή «έπιχειρηματολογία» και σ' ένα μακροσκελή κατάλογο από πράματα που άρέσκεται να τα ονομαΐζει «συμπεράσματα» ο κ. Βάρναλης, μάς δίνει το κλειδί του θολού και συγχισμένου ανίγματος που άποτελεί όλη του ή «μελέτη».

Πρέπει να ύποστει κανείς δέκα άλλες σελίδες για να φτάσει ως το τέλος μιας χοντροειδέστατης πασιφιστικής προσπάθειας, χοντροειδέστατα μακιοαρισμένης μ' ένα άπθεν έπαναστατισμό, από άνθρωπο που άπτοδηλώθηκε «έπαναστάτης» και που γι' αυτόν άκριβώς το λόγο οι παρεκλίσεις του είναι άπειρα πιο επικίνδυνες απ' τις «θεωρίες» δηλωμένων άντιδραστικών που ποτέ τους δέν άρνήθησαν, αυτό το τουλάχιστο, ότι κολυμπούν μέσα σε πελάγη ιδεαλισμού και τσαλαβουτοΐνε σε άβαθα τέλματα μεταφυσικής.

Πρέπει βέβαια να όμολογηθεί πός μια άπάντηση στους τελευταίους αυτούς είναι πράμα πολύ πιο εύκολο από ένα ξεσκεπάσασα μιας μακιοαρισμένης σκέψης. Όμως αυτό δέν είναι λόγος να μην ξεσκεπάσουμε συγκεκριμένα και σημεία προς σημείο την όλη μελέτη του κ. Βάρναλη.

**

Ποιά ή άνάγκη της «αιτιολογίας» που προτάσει ο κ. Βάρναλης για να φρεσκαίει την έπικαιρότητα του ζητήματος που παίρνει άπάνω του ν' αναλύσει; Ποιός άμφισβητεί την έπικαιρότητα αυτή;

«Άφίνοντας—λέει—κατά μέρος τα πιο ζωτικά και άμεσα προβλήματα της πολιτικής και οικονομικής ζωής, θα άσχοληθούμε με ένα άλλο δευτερότερο, μισοθεωρητικό, μισοπρακτικό: ποιά είναι ή έπίδραση του πολέμου στην τέχνη».

Τι πάει να πεί αυτό το «άφίνοντας κατά μέρος...»; “Οτι δηλαδή μέσα στις δέκα αυτές σελίδες δέ θ' άπλωθεί και στην άνάλυση πάνω «στα ζωτικά και άμεσα προβλήματα της πολιτικής και οικονομικής ζωής» γιατί φυσικά δέν είναι δυνατό να γίνει αυτό, ή μήπως «άφίνοντας κατά μέρος» πάει να πεί θα τ' άφίσουμε στην πάντα, δέ θα μάς σκοτίσουν αυτά και θ' άσχοληθούμε με το δευτερότερο «μισο-θεωρητικό, μισοπρακτικό» (;) ζήτημα: ποιά είναι ή έπίδραση του πολέμου πάνω στην Τέχνη παίρνοντας και την τέχνη και τον πόλεμο σά φαινόμενα τέλεια άνεξάρτητα, άυτοφυή και ξεκάθωφα απ' τα «ζωτικά και άμεσα προβλήματα της πολιτικής και οικονομικής ζωής»;

Με λίγη ύπομονή, ο άναγνώστης θα βρει μονάχος του την άπάντηση. Φτάνει να προχωρήσουμε. Αλλά ο κ. Βάρναλης δέ βιάζεται δόλο να προχωρήσει στη λύση του ζητήματος που έθεσε.

Τρεις άστερισκοί και μια άτελειώτη «έπι τόπου» έξαντλητική πεζοπορία. Κριτική-δλόκληρη πάνω στη θέση της ερώτησης «που έχει τη φαινομενική απλότητα και φυσικότητα των γενικών ερωτήσεων».

Κι' άκούστε τα έλαττώματά της! “Εξέν από το έλάττωμα της άοριστίας είναι και κάπως...

πρωτόστρη» (1). Δέχεται σά δεδομένο ότι «ο πόλεμος έχει έπίδραση στην τέχνη». Αυτό το βρίσκει έλάττωμα ο κατά τεμήριο τουλάχιστο «μαρξιστής» κ. Βάρναλης. Και δογματίζει: «Αυτό δέν είναι άπόλυτα σωστό». “Οχι ότι είναι εσφαλμένο, αλλά και όχι ότι είναι σωστό. «Δέν είναι άπόλυτα...» “Ός τόσο λυποΐμαι γιατί δέν μπορώ να άνατρέψω τα παραδείγματα που δίνει μέσα σε τρεις άράδες, γιατί ή σοβαρή τους έξονύχιση, μονάχα αυτή, θ' άπαιτούσε μιάν δλόκληρη μελέτη που πάλι έξω στο νου μου να την πάω κάποτε ως άφορηή για να μιλήσουμε πάνω σ' αυτό.

Πριν απ' όλα, άφού έχει τόσο έλαττώματα μια τέτοια ερώτηση, γιατί τη βάζει έτσι; Δικαίωμα έρω και άναφαίρετο,—λέει κάποιος ο Λένιν (2) με το γνωστό του σαρκασμό, είναι να θέτει κανείς ένα ρόημα με τον τρόπο που νομίζει καλό. Γιατί, πρωταρχικά δέν κάνει χρήση ο κ. Β. του «ίερου και άναφαίρετου αυτού δικαιώματος»;

Μη χολοσκάνατε. “Ο,τι δέν έκαμε στην αρχή το κάνει παρακάτω:

«Όταν όμως τα πράματα—σεβασμός στα πράματα—μάς βιάζουν να δεχτούμε αυτή την έπίδραση (που λίγο πιο πάνω τη λέει όχι άπόλυτα σωστή), τότες... (3) ή άρχική μας ερώτηση για να γίνει πιο συγκεκριμένη (φαίνεται λοιπόν άφηρημένη μια τόσο ξεκάθαρη ερώτηση;) και να μπορέι να συζητηθεί (άλλοιώς δέ θα μπορούσε;) πρέπει να αναλυθεί σε άλλες τέσσερις: α) Η έπίδραση του πολέμου στην τέχνη είναι άμεση ή έμμεση; β) ύποχρεωτική ή προαιρετική (;) γ) είνονική ή βλαπτική; (και έξηγει, ενώ παραπάνω χρειαζότανε έξήγησι):—δηλ. προάγει ή έμποδίζει, και κάποτε σταματά την καλλιτεχνική όρμη; δ) θετική ή άρνητική; (δηλ. είναι ύπερ ή κατά του πολέμου ή εκδήλωση αυτής της έπίδρασης;)

Πρωτό κ' έγώ: Είναι τρόπος αυτός ν' αναλύει κανείς έτσι την πεμπουσία ενός προβλήματος που πρόκειται να λύσει μέσα σε κάμποσες σελίδες ενός περιοδικού, να δέχεται άρχικά το πρόβλημα και να το φέρνει έπειτα βόλτα όπως θέλει, άντι να τραβήξει ίσια και ντρούμπα το δρόμο του, άρχίζοντας πριν απ' όλα να μάς λέει ποιά σταθερή σχέση έχουν τα φαινόμενα, πόλεμος και τέχνη με τα άμεσα προβλήματα—άφού τα θέλει «προβλήματα»—της πολιτικής και οικονομικής ζωής;

Είναι ή δέν είναι προκαταβολική προσπάθεια να θολώσει να νερά;

- 1) Τα άποσωπητικά και ή ύπογράμμιση δική μου. Π. Π.
- 2) «Προλεταριακή Έπανástαση».
- 3) Οι παρενθέσεις δικές μου, καθώς και τα άποσωπητικά. Π. Π.

Μά, ναι! Καί, νά, γιατί: τρείς αστερίσκοι και συνέχεια στην κριτική—αυτοκριτική ως την ποῦμε, πάνω σε γενικότατες.

Κατά τη γνώμη του «διαλεκτικού» κ. Βάρναλη «τά περισσότερα θεωρητικά σφάλματα δε χρωσιούνται μονάχα στην κακή θέση (ή πολύ γενική ή πολύ μερική) (1) τῶν ἐρωτημάτων». «Οχι βέβαια! Κάποιο ρόλο παίζουν σ'αὐτό κ' ἡ βυζαντινολογία κ' ὁ δποροτουρισμός, καὶ ἡ ποινηράδα τοῦ νά μασά κανεῖς τὰ λόγια του. Ὁμως αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία γιὰ τὸν κ. Β. Ἀκούστε τώρα ποῦ χρωσιούνται τὰ «περισσότερα θεωρητικά σφάλματα»: «Χρωσιούνται ἀκόμα στήν... (2) διατεθεή φύση τοῦ λογικοῦ μηχανισμοῦ ἡ, τοῦ... θεωρητικοῦ λεγομένου μηχανισμοῦ, πού...» κτλ. (βλέπε σελ. 318 «Ἀναγέννησης»). Ἀνακάλυψη, ἔ; Μά ἔχει καὶ συνέχεια: «Χρωσιούνται ἀκόμη στήν ἀοριστία καὶ στή γενικότητα τῶν συμβόλων-ιδεῶν...» (ἴδια σελίδα).

Καὶ τὸ μπουκέτο:

«Ἡ γλώσσα εἶναι ἡ κυριώτερη αἰτία τοῦ ἀνθρώπινου παραλογισμοῦ». Λοιπόν, αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἰδεαλισμός; «Οχι; Δὲν εἶναι μιὰ χοντροειδέστατη παραδοστική μεταφυσική, ψυχοφελής καὶ κατάλληλη ὡς ἀνάγνωσμα τῆς Μεγάλης Σαρακοστής;» «Οχι, λοιπόν; Εἶναι ματεριαλισμός, μήπως;» «Ἡ μήπως ἕνα μέρος κ' αὐτὸ τῆς κοσμοθεωρίας μας; Καὶ ὁ λογιωτατισμός; Τὶ νά εἶναι τάχα ὁ λογιωτατισμός; Μά πρῶτ' ἀπ' ὅλα στέκεται νά μιλάει ἔτσι ἀνθρώπος «παθόν» ὡς «ἐπαναστάτης» συγγραφέας, «ἀνατροπέας» διανοούμενος, ποῦ φωναχτὰ καὶ ἐξότερα δῆλωσε στὸν Ἐκπαιδευτικὸ Ὅμιλο ὅτι εἶναι... «κομμουνιστής»;» «Ἐκτὸς ἀν δέχεται ὅτι δὲν εἶναι τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ Βάρναλης, ἐκτὸς ἀν ἀκολουθεῖ τὴν ποὺ τὴν ἀρχή—ὄχι ἐπαναστατική πάντως—τοῦ: «εἶπα ἔξεπα κτλ...» ὅποτε βέβαια ὁμολογῶ ὅτι περιττεύει κάθε συζήτηση.

Ἄλοιως, ὁ ἄνθρωπος ποῦ θέλει νά τὸν πτεῦουν ὅτι ἡ διαλεκτική δὲν τοῦ εἶναι γνωστή μονάχα ἀπὸ πληροφοροφείου τοῦ καφενεῖου, δὲν τοῦ στέκεται νά μεταχειρίζεται τέτοια παμπάλαα κομπογιαννίτικα μιλιάστια.

Ὑστερα ὁλόκληρο τὸ ἐπίλοιπο κατεβατὸ γιὰ τὸ: «Πολὺ σπάνια ὁ πραχτικός κ' ὁ θεωρητικός λόγος ἔχουν ἀναπόκριση καὶ συμφωνία μετὰ τὸν...» (3). Πάλι καλὰ ποῦ δὲν ἄρχισε μετὰ τὸ: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...» Βέβαια θὰ εἶταν πολὺ πὺ ἀπλή ἢ ἀπάντηση. Μά τὶ τραβᾶει ὁ ἄνθρωπος τῆς δράσης; ὁ «ἄνθρωπος τῆς μά-

ζας» σὲ ἀντίθεση βέβαια μετὰ τὸ «θεωρητικό». Τὶ μαλιοκουβάριασμα εἶναι αὐτό!

Ἔδῳ, ὁμολογῶ, ἀνοιδοῦμαι νά καταλάβω. Ἐνα μονάχα ερώτημα μοῦ μπαίνει. Αὐτοὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀπλῶς ἄνθρωποι; Δὲν ἀνήκουνε σὲ καμιά τάξη, ἢ, ἀν ἀνήκουν, σὲ ποιά; Δὲν ἔχουν καμμιά ταξική συνείδηση; Ἐτσι μονάχα μαλλιοτραβᾶει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο τους, ὡς... ἄνθρωποι; «Ὁ γράφων», μετὰ τὸν ἄλλο τους; Μὲ τὸν ἄνθρωπο τῆς μάζας ἢ μετὰ τὸ θεωρητικό; Ἡ μήπως αὐτὸς στήν προκειμένη περίπτωση εἶναι: «μισπραχτικός», «μισοθεωρητικός», ὅπως θέλει νά εἶναι καὶ τὸ πρόβλημά «τοῦ»;

Μά τὴν ἀλήθεια, ὡς καταλάβει ὅποιος μπορεῖ! Πάντως, ὡς ἔχει ὑπόψη του ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὸ ἐπιχειρήσει, αὐτὸ τὸ βαθυστόχαστο συμπέρασμα: «γι' αὐτὸ ἕνας νέος τρόπος σκέψης (ἂ! ἔμεις οἱ μωτῆροι!) δὲν μπορεῖ ν' ἀποτείνεται ἀποτελεσματικά παρὰ σ' ἐκείνους πού, ἢ ψυχὴ τους—(ὦ! ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου γλυκύτης!...) εἶναι ἀνοικτῆ—καλέ!—στὶς... ἀμφοβολίες». Ἀν τολμήσουν οἱ κοινοὺς αἰτέ, εἶχανε τὸ χάρισμα νά λεχθοῦν πρὶν ἀπὸ ἕνα αἶώνα, πάλι καλὰ... Μά πόσο εὐχαριστημένος εἶναι ὁ ἐφευρέτης τους ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του: «Κι' ὁ «νέος» αὐτὸς τρόπος τῆς σκέψης εἶναι πολὺ παλιός—(νά μιὰ ἀξέπαινη ὁμολογία)—εἶναι ἢ... ἀναπόκριση καὶ συμφωνία τοῦ πραχτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ λόγου, τρόπος πολὺ ἀπλός—τὶ λόγος!—μὰ καί...γι' αὐτὸ γεμάτος δυσκολίες».

Μιλάει ἐπιστήμονας μετὰ ἑκατάβαρη ἀντίληψη, μετὰ ὀλιστικά παραδεγμένη κοσμοθεωρία, ἢ μάλιστα κομπογιαννίτικη ποῦ πάει πασιζώντας νά τορπιλλήσει τὴν ἐπιστήμη; Ἀν συμβαίνει τὸ δεύτερο, ἔχει λοιπὸν τὶς δυσκολίες του κ' ὁ κομπογιαννιτισμός;

Ὅσοπο τὸ ἀρχικό μας ερώτημα πάει περίπατο στὸ ἀναμεταξύ. Θὰ ἐπιστρέψουμε φυσικά, μὰ... μιὰ στιγμή: «Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν τὸ ἀναλύσαμε τὴν ἀρχική μας ἐρώτηση σὲ ὅσες μερικότερες περιέχει». «Οχι, ἢ; «Πρέπει ἀκόμα νά μὴν ξεκινῶμε ἀπὸ μιὰν «ἀπὸ τὰ πρῶν» καὶ «ἐκ τῶν ἄνω» θεωρητικὴ ἀρετηρία; Ποιὸς θάλεγε ὄχι σ'αὐτό; Τότε τὴ θέση ἔχει αὐτὴ ἢ περιττολογία; Μήπως ἄραγε ἢ «ἀπὸ τὰ πρῶν» καὶ «ἐκ τῶν ἄνω» θεωρητικὴ ἀρετηρία εἶναι ὁ ἱστορικὸς μετεριολισμός; Γιὰ νά δοῦμε: «... ἀλλὰ πρέπει νά ἔχουμε πάντα ὀδηγὸ μας, αὐτὰ τὰ ἔργα τέχνης, τὴν ἱστορία δηλ. τῆς Τέχνης ποῦ εἶναι μαζί καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐποχῆς τους». Γιατὶ ὄχι; Νά τὸ δοῦμε κ' αὐτὸ καὶ θὰ βεβαιωθῶμε θετικά πὺς μάλλον ἡ ἱστορία τῶν ἐποχῶν, ἢ ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας εἶναι μαζί, εἶναι ἀναπόσπαστα καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης. Μά, ναι! ναι! ἔτσι εἶναι. Ἀλλὰ γιὰ νά ἐξετάσει ἕνας μαρξιστὴς τὴν ἱστορία τῆς ἀν-

θρώποτητας ἴσαμε σήμερον, δὲν μπορεῖ νά μὴν ἔχει ὑπ' ὄψη του πὺς ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μιὰ ἱστορία πάλης τάξεων. Ἐτσι καὶ τὰ πραγματικὰ ἔργα τέχνης δὲν κάνουν ἄλλο, παρὰ ν' ἀντανακλοῦν τὴν ἱστορία τῆς πάλης αὐτῆς. Δὲν μπορεῖ νά εἶναι ἡ ἱστορία τῆς τέχνης, κάτι ξεχωριστὸ ἀπ' τὴν ἱστορία, ὅσο φαινομενικά ἀπομακρυσμένα ἀπ' αὐτὸ μπορεῖ νά φαίνονται στοὺς ἀνίεδους καὶ στοὺς ἐπιπόλαιους τὰ μνημεῖα τῆς.

Ἄραγε λείπει πουθενά τέτοιο πρᾶμα ὁ κ. Β.; Ἄς κυτᾶσθε: Ἀλλὰ πάλι—μιὰ στιγμή: «Μά πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νά καθορίσουμε τὴν σημασία τῶν ὄρων ποῦ μεταχειρίζομαστε τέχνη, πόλεμος». Ἀμὲ! Κι' ὄχι νά φανταζόμαστε πὺς εἶναι τοῦ χειροτέρου εἶδους κοινοτυρία, τὸ ἀνακρίσμα ὁρισμῶν ποῦ ξαίρει ἀπ' ἔξω κ' ἀνακατῶτὰ ὁ πρῶτος τυχὸν προλετάριος ποῦ κατέχει ἔστω καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς κοσμοθεωρίας του. Μπᾶ, ὄχι. Αὐτὰ εἶναι «ἀπὸ τὰ πρῶν», εἶναι «ἐκ τῶν ἄνω» θεωρητικὴς ἀρετηρίας. Ψέματα, κ. Βάρναλη; Ἄς δοῦμε λοιπὸν τοὺς ὁρισμοὺς ποῦ δίνετε: Καί... ξαίρετε! Δὲν μπορεῖ νά φταῖμε διόλου, μὰ διόλου γιὰ τὸ πανηγύρι...

(Τὸ τέλος στὸ ἐπόμενο).

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ν. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ: «Θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ», (Μετάφραση ἀπὸ τὰ γερμανικά ὑπὸ Φ. Ὁρφανοῦ, δύο τόμοι).

Εἶναι μιὰ συστηματικὴ συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεων τοῦ Ν. Μπουχάριν στὸ Πανεπιστήμιο «Σβέρντλοφ» τῆς Μόσχας. Ἐργεῖται ὁ Μαρξιστικὸς Κοινωνιολογίας τ' ὀνομάζει ὁ συγγραφέας του.

Τὸ ἔργο εἶναι μοναδικὸ στὴ διεθνή μαρξιστικὴ φιλοσοφία. Ἀποτελεῖ μιὰ πρώτη προσπάθεια νάποδοθῶν ὁλοκληρωτικὰ καὶ νά διατυπωθῶν σὲ πλήρες σύστημα ἡθεωρία τοῦ ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ καὶ ἡ μαρξιστικὴ διαλεκτικὴ. Μέχρι τώρα, οἱ παλαιότεροι θεωρητικοὶ τῆς διεθνούς Σοσιαλδημοκρατίας δὲν εἶχαν καταπιεσθῆ μετὰ τὴν θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ Ὑλισμοῦ παρὰ μόνον ἀσπασματικά, σὲ πολεμικὸς τοὺς ἐναντίον σὲ φιλοσοφικὸ ἰδεαλισμὸ, ἢ σὲ ἀπλὸς σύντομες ἐκλαϊκώσεις. Γιὰ πολλοὺς μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς θὰ φανότανε κάπως παράξενη ἡ ἰδέα μιὰς συστηματικῆς ἐκθέσεως τῆς θεωρίας, ποῦ ἡ αὐτὸς ἔμενε μιὰ ἀπλή «μέθοδος φιλοσοφίας ἐπὶ

τῶν πραγμάτων τῆς κοινωνίας», κὶ ὄχι μιὰ ἐλακτική ἐπιστημονικὴ θεωρία κοινωνιολογική.

Τὸ ἔργο τοῦ Μπουχάριν φυσικά βγήκε γιὰ νά πληρώσει κυρίως μιὰ διδακτικὴ ἀνάγκη μέσα στὰ ἐργατικά Πανεπιστήμια τῆς ΕΣΣΔ καὶ νά χρησιμεύει σὰ μιὰ προπαιδεία κοινωνιολογική στὰ στελέχη τῆς νέας ἐργατικῆς γενεᾶς ποῦ προορίζονται γιὰ νά μποῦν αὐτοὶ ἐπιμελητὴς στὸ ἔργο τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδομῆσης τῆς χώρας. Μά τὸ βιβλίον ἀνταποκρίθηκε ταυτῶχρονα καὶ σὲ μιὰ γενικώτερη ἀνάγκη μέσα στὴ διεθνή μαρξιστικὴ φιλοσοφία. Γι' αὐτὸ σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν, μεταφράστηκε σ' ὅλες σχεδὸν τίς σλαβικές γλώσσας (πολωνική, ἐθιοπική, τσεχική, βουλγαρική καὶ σερβική ἀκόμα τώρα τελεγραφα), στὴ γερμανικὴ καὶ τώρα τυπώνεται καὶ γαλλικά.

Νομίζομε πὺς πραγματικὰ τὸ ἔργο μᾶς δίνει μιὰ πλήρη ἐκθεση τῆς θεωρίας μετὰ βραβικές ἐφαρμογές τῆς σ' ὅλα τὰ πεδία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸ οικονομικὸ ὑπόστρωμα (τεχνική) ὡς τὰ πύ ποικίλα φανερωμένα τοῦ ἐποικοδομηματός (παρκαγωγικὴς σχέσεις, κοινωνικὴς τάξεις, κόμματι, κράτος, θρησκεία, φιλοσοφία, ἠθική, τέχνη κλπ.). Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ἰκανότητα, ποῦ φανερώνει μέσα στὰ ἔργα του ὁ θεωρητικὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ, νάπλοσταεῖ καὶ νά κάνει προσιτὰ σὲ πλείστον κόσμο τὰ πύ βραβικὰ διδάγματα τῆς μαρξικῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ πύ δύσκολα προβλήματα τῆς ὁλιστικῆς διαλεκτικῆς, χωρὶς νά πέφτει σὲ ἐκχυθισμό, ἀλλὰ ἀπεναντίας κρατῶντας μετὰ ἐπιστημονικὴ ἀσθηρότητα στὶς ἀναλύσεις του.

Τὸ ἔργο τοῦ Μπουχάριν εἶναι κάτι παραπάνω, ἀποτελεῖ μιὰ πρόοδο καὶ ἕναν πλουτισμὸ τῆς μαρξιστικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ δύο ἀπόψεις: Πρῶτον ἐπεξεργάζεται ἕνα ἀριστὸ σημαντικό ὁλικὸ ἔρευνας, ποῦ μᾶς εἶχαν δώσει ὡς τώρα οἱ παλιότεροι μαρξιστὴς. Δίνει σημαντικώτατες διασαφήσεις σὲ πολλὰ ἐπιμέλα σημαῖα, καὶ προπαιδεύει συστηματικὰ τὰ σκόρπια πορίσματα πολλῶν ἱστορικῶν καὶ κριτικῶν ἐρευνῶν τοῦ Μλεχάνοφ, Κρόουτσου, Μέρνινγκ, Λένιν, καὶ τῆς πλειάδας τῶν ῥώσων μαρξιστῶν. Ὑστερα φέρνει τὴ δική του συμβολή στὴν προώθηση τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας. Μᾶς παρουσιάζει σὲ πολλὰ σημεία ἀνεπὶλόγι νέες ἀπόψεις, ὀρθώδεις μαρξιστικές, πάνω στὴ σχέση ἐποικοδομηματός καὶ τεχνικῆς, μετὰ τὴν θεωρία τῆς ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας (Strukturelles Gleichgewicht) καὶ τοῦ βραβικοῦ συστήματος περιβάλλοντος καὶ συστήματος (πραγματικῆς ἐλότητας).

Ἀποκρούοντας ἔτσι τίς διαστρεβλώσεις τῆς μαρξικῆς θεωρίας, ποῦ ἔκανε ὁ μεθοδολογικὸς μονισμὸς καταφεύγοντας στὴ θεωρία τῶν παραγόντων, μᾶς δίνει μιὰ ἰκανοποιητικὴ σὲ σαφήνει καὶ βάθος ἀπάντηση στὸ βασικὸ ἐρώτημα: «Δεδομένου ὅτι τὸ ἐποικοδομημα καὶ ἡ οικονομία γενικά ἐπιδρῶν καὶ αὐτὰ πάνω στὶς παραγωγικὴς δυνάμεις, τότε δὲν παρουσιάζεται πάλι τὸ πρόβλημα τὸ «πρωταρχικό» σὲ νέα βίση, ἀμείλιχτο κὶ ἀναπάντητο;». Ἡ μπουχρινικὴ ἀπάντηση συνοψίζεται στὰ ἑξῆς: Οἱ παραγωγικὴς δυνάμεις καθορίζουν τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη, δίδει ἐκφράσεις τῆς σχέσης (correlation) ἀνάμεσα στὴν κοινωνία, καθορισμένην πραγματικὴ

(1) Περνεύσεις τοῦ κ. Βάρναλη.

(2) Ἀποσιωπητικά καὶ ὑπογράμμισμα, δικὰ μου, Π, Π.

(3) Ὑπογραμμισμένα ἀπὸ τὸν κ. Β.

δλόγητα, και το περιβάλλον της... **Η σχέση όμως περιβάλλοντος και συστήματος είναι το μέγεθος εκείνο που «έν τελευταία αναλύσει» καθορίζει την κίνηση και τις μεταβολές του συστήματος.** Οι μεταφυσικές σχοινιοκασίες του φιλοσοφικού ιδεολογικού αποκαλύπτονται σαν κωχράες παιδαριωδίες, αφού σ' αυτές το πρόβλημα του «πρωταρχικού» κατανατ να έρευνιέται παρόμοια όπως το πρόβλημα του αύγου και της κόττας!

Άλλο μζς δίνει ο Μπουχάριν πραγματικώς καινούργιες απόψεις για να δείξει τη σχετικότητα της αντίθεσης **οργανικού και μηχανικού.** Ακόμη όμως και στην ανάλυση του περιφήμου και πολυπληρηγγημένου «οικονομικού παράγοντος» χύνει το βιβλίο του Μπουχάριν έντελώς καινούριο φως, δίνοντας μια σφφέστερη από κάθε άλλον εξήγηση της μπερζικιστικής διδασκαλίας για την ιστορικοοικονομική εξέλιξη. Μία λεπτομερέστερη ανάλυση του νέου βιβλίου θα μπορούσε να μζς δείξει τί καινούριο ο συγγραφέας του μζς δίνει και σε άλλα ακόμη πεδία της κοινωνικής διαλεκτικής εξέλιξης (π. χ. η έννοια της «ύλικότητας» και του «ψυχικού» κατά την ορθόδοξη μαρξιστική αντίληψη, εποικοδομημα και ιδεολογία, «τρόποι παράστασης» και βραικά συστατικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής, και προπάντων η υποτίπωση του νόμου της μεταδοτικής περιόδου και του νόμου της κατάπτωσης—παρκαμής).

Τό βιβλίο του Μπουχάριν κι άλλου κριτικαρίστηκε ως υπερβολικά «οικονομικό». Άσφαλώς > έδω οι λιγοστοί τρόφιμοι της φιλοσοφικής μόδας του μπερζονισμού και νεοκινετικισμού και οι πολύ περισσότεροι παραγοδρόμοι του έλεκτικου κομφουζιονισμού, θά σπεύσουν να ιδούν «μονομέρειες», «μηχανικότητες» και «υποτίμηση του ιδεαλιστικού συντελεστού». Νομίζομε πως πραγματικά τό ύφος του βιβλίου άφηνει περιθώρια σε τέτοιες παρεξηγήσεις. Μά τουτό σχετιζέται περισσότερο με μια άλλη οδαικωκώτερη, κατά τη γνώμη μας, έλλειψη του βιβλίου: Πολύ λίγο ασχολείται με τό ζήτημα της διαλεκτικής θεωρίας της γνώσης. Τό ζήτημα αυτό έμπαινε μέσα στα πλαίσια ενός έγγχειριδίου για τόntonορικό ύλισμο, γιατί άποτελεί μία μεθοδολογική όδση στις ιστορικοκριτικές αναλύσεις ενός μαρξιστή. Η έλλειψη μζς σφοδής γνώσης της μαρξιστικής λογικής μεθόδου (ματεριαλιστική διαλεκτική γνωσιολογία) οδηγεί πάντοτε έναν φιλοσοφικά προπαιδευμένο σε χοντροειδέστατες παρεξηγήσεις για τον ιστορικό ύλισμο. Από την άποψη αυτή θαρρο πως ένα άπαρκαίτητο συμπλήρωμα της «θεωρίας του Ιστορικού Υλισμού» του Μπουχάριν θά ήταν ή έκδοση στα ελληνικά του «Empirio-kritizismus—Materialismus» του Δένιν ή μζς από τις γνωσιολογικές πραγματείες του **Γιοσήφ Ντεισγκεν.** Ό Μαρξισμός δέν είναι άπλως μία κοινωνιολογική μέθοδος. Περιελίγει μέσα του συγχρόνως και μία πλήρη γνωσιολογική θεωρία, διαλεκτική και διαλεκτική, που έπιτρέπει στον έρευνητή να τραβά άσφαλισμένους τό δρόμο του, βρισκοντας πάντα νέες λύσεις στα νέα προβλήματα που παρουσιάζει ή αντίφατική εξέλιξη και άποφεύγοντας τόσο τη μωμιο-

ποίηση μερικων «δογμάτων», όσο και την άγνοία του άγνωστισμού—που είναι θελωπιωμένη έκδοση των θεοκρατικών αντίληψεων—, τη σύγχυση του έλεκτικισμού και τη sancta simplicitas των όπαδων του Berkley. Πόση σημασία έχει ή άγνοια της μαρξιστικής θεωρίας της γνώσης, και πόσο άναγκαιο είναι να υποδοθηθεί και σ' αυτό τό πεδίο ή κλλιέργεια της μαρξιστικής θεωρίας στη χώρα μας, φαίνεται πολύ καλά από τό άκόλουθο γεγονός: Νεκρός τρόφιμος του έπιγονικού «μαρξισμού» της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας τελευταία κίνοντας μία άνακοίνωση για τη μαρξική θεωρία της συγκέντρωσης, ασχολήθηκε με πολύ στόμφο στο να πείσει τό άροκρήριο του ότι ώς έπιστήμη κοινωνιολόγος «άμπερλόηπτε» κρίνει πως πραγματικά ή θεωρία της συγκέντρωσης του Μάρξ έπαλήθεψε, μά δέν έξορμε αν είναι πραγματικά νόμος ο νόμος της συγκέντρωσης, αφού τό ζήτημα του αιτιώδους νόμου στην κοινωνία είναι ζήτημα καθαρώς γνωσιολογικό και ή παραδοχή της ύπαρξης νόμων κοινωνικών προϋποθέτει την παραδοχή της λογικής κατηγορίας «αιτιών» με την κεντρική φιλοσοφική έκδοχή. Έτσι ο νεκρός «έπιστήμων» έπί μία ώρα μιλούσε σ' όνομα της «κοινωνιολογικής έπιστήμης» για να καταλήξει στο ότι: άγνωσ αν ύπάρχουν κοινωνικοί νόμοι αφού αυτό είναι ένα έπιμαχο γνωσιολογικό ζήτημα. Δηλαδή άγνωσ αν ύπάρχει αυτή ή έπιστήμη ή κοινωνιολογική, έξ όνόματος της οποίας μιλούσα τόσην ώρα!! Είναι φανερό πως, ανεξάρτητα από την προσπάθεια να έπιδειχτεί μία «άμπερλόηπεια» και πιστοποιηθεί στο «σοβρά» άροκρήριο ότι άπλως έκκοιτεχνικά πυροτεχνήματα είναι όλα ύπέρ της μαρξικής θεωρίας ειπώθηκαν, πάντα αυτά δείχνουν πως ή άγνοια της μαρξιστικής θεωρίας της γνώσης δημιουργεί μία σύγχυση σ' εκείνους που τυχόν θά ήθελαν σσδραχά ν' ασχοληθούν με τό μαρξισμό.

Τό βιβλίο του Μπουχάριν είναι μία πρώτη καλή άρχή μζς σδκρής κίνησης που γίνεται για τη διάδοση του μαρξισμού στη χώρα μας.

Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑ : «Μέσα στην Κόλαση».

Τό έργο του Βουτυρά είναι γνωστό σ' όλους μας. Θάπρεπε όμως άπ' άφορμή του νέου βιβλίου του να δοθ ή μη τό λόγια ένας χαρακτηρισμός στο συγγραφέα και να γίνη μία τοποθέτησή του άνάμεσα στα ελληνικά γράμματα, γιατί τόσο τό έργο, όσο και ο συγγραφέας, δέν έχουνε ξεεασθη ώς τώρα όπως έπρεπε. Τό έργο του Βουτυρά διαφέρει άπό τά έργα των άλλων ελληνων συγγραφέων, προ πάντων γιατί είναι μία πιστή άπόδοση του κόπου που άνάμωσά του κινείται ο συγγραφέας. Σπάνια ελληνος συγγραφέας περιορίστηκε σ' αυτό, που δέν είναι λίγο πρώμα όπως πολλοί νομίζουν. Έπιδράσεις άπό ξένους ή δικούς μας δέν έχει. Η ελληνική ζωή και φύση, μάλιστα αυτή που ζει ο ίδιος, ή ζωή των φτωχών και

στρατασαρισμένων από την κοινωνία, είναι περασμένη μέσα στα διηγήματά του. Τά βύσανα, οι πίκρες, τά όνειρα και οι μικροχαρές, ή άρώστεια, ο τούμος, ο θάνατος και ο πόνος είναι τό ύπόθεμα που κυλάει κάτω από τις σελίδες των έργων του που να γεμάτα από τύπους που άνήκουν στην ίδια τάξη που κι αύτός ο ίδιος ο συγγραφέας άνήκει, από τους τύπους που σφιγοπνιζόνε μέσα σε μία νευρική κατάσταση ενός ξεραβλαωμένου κοινωνικού συστήματος που πάει να ορθίει μπροστά στις μακρυνές άναλαμπές ενός πολιτισμού καινούργιου που άργά ή γρήγορα θά έπιβληθί. Ό Βουτυράς έχει τό προτέρημα ότι είναι σφιχτά δεμένος με τό περιβάλλον του από τό όποιο άνεξάντητα βγάξει τις παρξινες ιστορίες που μζς διηγείται. Γι' αυτό μπορούμε να πούμε με μία λέξη ότι είναι ένας συγγραφέας πηγαίος στο είδος του. Ό Βουτυράς βλέπει, αισθάνεται και ύστερα γράφει αυθόρημα με τη διαίσθηση και την πνοή που έχουν όλοι οι πραγματικά γεννημένοι καλλιτέχνες. Η ταξική του συνείδηση είναι μερικές φορές φιλελεύθερα μικροαστική, τις περισσότερες φορές όμως είναι προλεταριακή και κάποτε πρωτόφαντα επαναστατική. Όταν δέν μπορεί να χτυπήσει φανερά, ειρωνεύεται, πειράζει, ξεπασαί σε περιγέλιο.

Τό νέο βιβλίο του άκριβως είναι ένα τέτοιο ξεσπάσμα. Η πρώτη ύφορμή είναι ότι ο συγγραφέας δέν μάζεσε, σε' άλλα βιβλία του, να χτυπήσει όλα στραβά έβλεπε και να έκδικηθί για όλα άδικα έπασχε γ' αυτό μάζεψε όλα και όλους όσους δέν χώνεβε και τάλβαλε σ' αυτό τό βιβλίο μέσα. Ίσως ο συγγραφέας να ή μάκορ ή να νοίωση βαθύτερα τά αίτια της αυθόρητης ταξικής άμυνας και τότε όδήγησαν στο ξεσπάσμα αυτό. Τό βιβλίο του όμως δέν παύει να άποτελεί μίαν έντονη διαμαρτυρία, ένα ξεμασκάρεμα και μία τσοχτερή κοροϊδία εναντίον όλων των σκουριαμένων παλιών αξιών και προ πάντων εναντίον κάθε φωματικής άσχημίας.

Η «Κόλαση» του Βουτυρά δέν έχει καμιά σχέση με την Κόλαση του Δάντη. Τά περισσότερα σημεία της σηρίζονται μίλλον άπάνω στη χριστιανική παράδοση για ή Δευτέρα Παρουσία. Ακόμα, ή Κόλαση του Βουτυρά είναι συγχρονισμένη. Ό γενικός τόνος της διήγησης είναι τό έκκληρητικό και τό εύθυμο. Σέ πολλά σημεία ή δύναμη της φαντασίας δέν είναι καθόλου καλύτερη από τη δύναμη της έμπνευσης του Δάντη. Τό έργο όμως ολόκληρο δέν είναι όπως θάπρεπε σφιχτόδεμένο, γ' αυτό σε πολλά σημεία βλέπουμε μία χαλαρότητα στην διήγηση και κάποτε μία άσοχητη προσωπολαία στην έπίθεση χωρίς σημασία που μαζί με τό άφρόντιστο κάπου-κάπου της έρεξε, έρεξε τό βασιατικό του ύφους άποτελούνε τις φανερές άδυναμίες του έργου.

Η διήγηση άρχίζει με μία επαναστατική παρξινη διάθεση του ήρωα. (του ίδιου του συγγραφέα) που βασίλεισε κλεισμένος μέσα στην Παράδεισο νάκουή όλων την άρμονία του σύμπαντος και τις ψαλμοδίες των άγγέλων προς τον Κύριο. Τόν βρίζει, φεύγει και

πάει στην Κόλαση όπου έλπίζει να βρη περισσότερη έλευθερία. Έκει βρίσκει ένα διάβολο όμως, λέει, τον άγαπά και τον σέβεται γιατί έπί τέλους είδαμε, λέει, και τά χάλια των θεων και των άγγέλων. Ό διάβολος του άράχοει είναι ένας επαναστάτης, βρε άδερφέ. Κατόπιν γυρνώντας στις τέσσερις Κόλασεις του, βλέπει, εκεί όλους εκείνους που, κατά τη γνώμη του, «έπράξανε κακά». Δέν χωνεύει προ πάντων τους πλούσιους, τους παπάδες, τους βασιλιάδες, τους πρωθυπουργούς, τους δικτάτορες και όλους που πρωτοστάτησαν ή πρωτοστατούν μέσα στα σύγχρονα άδικο και σάτιο, κατά τη γνώμη του, κοινωνικό καθεστώς που ο συγγραφέας άρνείται και τό καταδικάζει με την πικρή ειρωνία των συμβολισμών του. Γενικά, τό βιβλίο του Βουτυρά, αν παραβλήση κανείς μερικές άδυναμίες στη σύνθεση, είναι ένα πρωτότυπο τολμρό βιβλίο για τά ελληνικά γράμματα που αξίζει να διαβαστεί άπ' όλους.

ΓΙΑΝΗΣ ΑΓΚΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ

Η ΑΡΓΟΠΟΡΙΑ ΜΑΣ

στην έκδοση του 4ου φύλλου χροσσιέται κυρίως στην άρχη των άναποκρινών κι' αντίπροσώπων μας να κανονισουν τους λογαριασμούς των με τό περιοδικό. Η Α. Ε. όταν προοφανερώθηκε δέν παρουσιάστηκε ούτε ως έκδοτική έπιχείρηση, ούτε ως άτομική ιδιοτροπία. Στενωπός βασίστηκε και βασίζεται πάντα στην υποστήριξη των φίλων της. Η άνωμαλία αυτή στην τακτική εμφάνιση του περιοδικού έλπίζομε να μην παρουσιαστεί ξανά.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ

Άφισαμε μία πλατεία μελέτη του συνεργάτη μας Κ. Σκλάβου για τό αξιομελέτητο βιβλίο του Γιάννη Κορδάτου: «Δημοκρατισμός και Δογματισμός», γιά τις «Αρχαίες Θεωρίες και χριστιανισμό», του ίδιου, καθώς και για τις «Οικονομικές Θεωρίες του Μάρξ» του Κάρλ Κάουτσκι. Για τό έρχόμενο επίσης έμεινε άρκετή λογοτεχνική ύλη που παραμερίστηκε από άναγκαστικά θέματα.

ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ».

Τό να μισοκαρέσει είναι πάντα ύπουλος καιροσκοπισμός της χειρίστης μορφή. Άλλά για τό αύτοξυμπαράξημα χρειάζεται άρκετός ήρωισμός που δύσκολα άπαντίζεται στην εποχή μας... Είς τό επανιδείν κύριο Δελμούζοι!...

ΒΑΣΑΝΑ...

Μπαστιάς ο Τολμρός, έμπεισών εις... «κλυβούς» λέόντων (ίδε Ζωολογικόν Κήπον «Ελλην. Γραμμάτων», σελίς τραγέλαφον και χηνών—πρόλογος) «άντιμυζοντας άπάραχος τον θάνατον και τό μαρτύριο, έχει τη ψυχική δύναμη να προσεχηθί καθώς άρχαίος χριστιανός»—(οί σημερινοί ξεραζώνουν τά γένεια του Δεσποτή)—πρός Δελμούζον τον δραματιστήν:

«Πρέπει πρώτα ν' άρνηθής... να πής τό δ χ ι τό σκληρότερο στον έναυτό σου και στους άλλους, να γίνης άγνός, και τότε θά νοίωσης ότι είσαι άλλη θύνα έλευθερωμένος.»

Και ο κ. Δελμούζος μέσα εις διήνη καρπών χα-

αίς, λέγεται ότι συνεβούλευσε τὸν κ. Μπασσιᾶν νὰ μὴ λέγῃ τὸ ὄχι ἰσόσκληρὸ οὔτε στὸν ἑαυτὸ του οὔτε καὶ στοὺς ἄλλους!

ΜΟΜΜΙΑΙ...

Μετὰ τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Λουξοῦ καὶ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τάφου τοῦ Τοῦτ· Ἀνκ· Ἀμμών, ἀνευρέθη ἀνάμεσα τῶν Φαραωνικῶν λείψαντα, καὶ ἡ μούμια τῆς «Νέας Ζωῆς». Ἐμφανίζεται καθεὶς διημιον καὶ περιέχει χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴ βλάστησιν τῶν μηκνύτων (ὕπαρχον;) στὸ Νείλο. Ἄλλὰ εἶναι ἀληθινὸ γλέντι μετὰ τοὺς νεαροὺς τῆς «Ἀλεξανδρινῆς Τέχνης». Συναντιοῦνται τοὺς παλιμπαιδᾶς τῆς «Ν. Ζωῆς». «Ὅσο γιὰ τὴν «Ἀργὴν» τὸν λόγον ἔχει ὁ κ. Γιαννούλης!

Τὰ «Σημειώματα» μᾶς εἶπαν μερικὰ τομηρὰ λόγια (κούφια, ἐννοεῖται, γιὰ τὸ δ· εὐθιγῆς τοὺς ἐπελευθροποῦσε) καὶ ἀπέελεσαν τὸ εὐθύμιο περιλόγιον ἐνὸς καβγά μετὰ τὸν ἐκδόστη τοὺς ποὺ κατέληξε στὸ κλεισίμῳ τοὺς.

Μὰ ἂν οἱ μούμιες εἶναι προϊόντα καθαρῶς Αἰγυπτιακά, οἱ Ἑλληνικὲς ἀπομιμήσεις τοὺς δὲν πᾶνε παρακάτω. Ὁ «Φιλότηχος» εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεύκαμι ἀναρῶν φλυαριῶν («Ἡ Ἑλλάδα γυρεύει τὸν ἑαυτὸ της» κ.τ.λ.) τὰ Νεοελληνικά Γράμματα» τοῦ Ἡρακλείου, ἂν ξεφαιρέσει κανεὶς ἐλάχιστες ὑπογραφίαι, δὲν ὕστερον σὲ παρόμοια φληναφήματα. Ὁ νεαρὸς «Δομένικος» τῆς Κρήτης μυρίζει πολὺ ψυχαίλια. Ὁ Δάσκαλος ἔχασε κ' αὐτοῦ τὴ «μντάρα» του.

Ἐνα περιόδικὸ ποὺ ὑπόσχογαν πολλὰ—κ' αὐτὸ ἄς μὴ θεωρηθῆϊ σὰν ἀνταπόδοσιν σὲ φιλοφρόνημα—πιστευομὲ εἰλικρινᾶ πὸς εἶταν τὰ «Ἡλύσια». Μὰ δυστυχῶς.. βολιδα εἶταν μονάχα. Ἐκλείσει ἀπὸ τὸ 3ο.

«ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Γράφει ὁ κ. Σενόπουλος...

Υ. Γ. (ΔΙΑ ΤΟΝ κ. Ε.).

Ἀπαντώντας ὁ κ. Ε. στὰ ὅσα γράψαμε στὸ 3ο φύλλο τῆς Δ. Ε. γιὰ τὴν «Ν. Ἔστια» του, μὲ πολλοὺς ἐλεγχμοὺς καὶ περιστροφῆς ἐπικυρῶνε: τὰ γραφόμενά μας. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ἂς εἶναι βέβαιος ὁ κ. Ε. πὸς ἡ προσπαθειά του νὰ θολώσει τὰ νερά, δὲν ἐπέτυχε. Ἄν τὸ διαμορφωθῆϊ εἴμαστε πρόθυμοι νὰ τὰ ξαναπούμε.— Γ. Ἀ γ κ ὄ λ ο ς.

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ :

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ—Μηνιαῖο Ἐκπαιδευτικὸ καὶ Ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ. Εὐρύπιδου 6, Ἀθήνη.

ΑΡΓΩ—Λογοτεχνικὸ περιοδικὸ. (Β Ρ. 1326, Ἀλεξάνδρεια).

LIBRE—(Monsieur le professeur Louis Roussel, Faculté des Lettres, Montpellier Hérault—France).

ΜΑΡΣΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ—Μηνιαῖο θεωρητικὸ ὄργανο (Συνδρομητῆς στὸ «Ακαδημαϊκόν»).

ΝΕΑ ΑΓΩΓΗ—Μηνιαῖο ἐκπαιδευτικὸ περιοδικὸ. Ψαροῶν 41 β, Ἀθήνη.

ΝΕΑ ΖΩΗ—Λίμνη λογοτεχνικὸ περιοδικὸ (Β Ρ. 2136, Ἀλεξάνδρεια).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ—Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ. (Rue Mosquée Attarine, Ἀλεξάνδρεια).

ΔΟΜΕΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ.—Μηνιαῖο Κρητικὸ φυλλάδιον, ἐκδιδόμενον στὰ Χανιά.

ΠΑΝΑΙΓΥΡΙΑ—Εἰκονογραφημένον περιοδικὸ γιὰ παιδιὰ. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὰ «Γράμματα».

ΤΑ ΒΙΒΑΙΑ

(Ἀπαρτίτη ἡ ἀποστολὴ δυὸ ἀντιτύπων ὅταν πρόκειται νὰ κριθῶν).

Ι. ΚΟΡΔΑΤΟΥ: «Δημοτικισμὸς καὶ λογιωτατισμὸς». (Ἐκδοτ. Ἐταιρ. Ἐδμητᾶ) Α Ι Ράλλη, Ἐδριπιδου 6 Ἀθήνη).

Κ' ΑΡΑ ΚΑΟΥΤΣΚΙ: «Οἰκονομικὲς Θεωρίαι τοῦ Κάρλ Μάρξ». (Μετὰφρ. Π. Πουλιόπουλου Ἐκδοτ. Ἐταιρ. Ἐδμητᾶ)

Ν. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ: «Θεωρία τοῦ Ἱστορικῶ Ἰσμοῦ». Τόμου 2. (Μετὰφρ. Φ. Ὀρφανοῦ. Ἐκδοτ. Ἐταιρ. Ἐδμητᾶ).

ΜΑΕ ΜΠΕΡ: «Ὁ Κάρλ Μάρξ». (Μετὰφρ. Ἀλέξη Ἰσχαρ. Ἐκδοσιν Ἐκαδημαϊκοῦ. Γωνία Ὀμήρου καὶ Πανεπιστημίου, Ἀθήνη).

ΓΙΑΝΝΗ ΣΙΑΕΡΗ: «Τραγουδῶντας». ποιήματα (Ἐκδοσιν Ἐκαδημαϊκῶν)

ΠΟΛΥ ΜΟΛΙΝΟΥ: «Ρυθμικὲς Ζωές». (Ἐκδοσιν Ἐγγραμμάτων Β Ρ. 1112, Ἀλεξάνδρεια)

Γ. ΠΙΕΡΙΑΗ: «Ἐνας ξένος κ' ἄλλα διηγήματα». (Ἐκδ. Ἐγγραμμάτων)

Φ. ΔΑΒΕΙΔΑΟΥ: «Γιὰ τὴ σκότωση». (Ἐκδοσιν βιβλιοπ. Γ. Γανιάρη, Σοφοκλεῶν 3, Ἀθήνη).

Α ΧΑΝΤΙΓΙΩΝ: «Ροβινζόν», δράμα. (Ἐκδοσιν Περιόδ. «Νέοι Ρυθμοί», Λερίμα).

ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΥ: «Οἱ χάριτες» (Μετὰφρ. Μαρτιέτας Μινώτου—Ἐκδοτ. Οἴκος Μιχ. Ζηκάκη, Πεσματιόγλου καὶ Πανεπιστημίου, Ἀθή α.)

ΔΗΜ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑ: «Μέσα στὴν κόλασιν», Ἀθήνη 1927.

Γ. ΔΟΥΖΙΝΑ: «Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλην. Δημοκρατίας» (Παράφρ. Ἐργοτ. Ἑλλαδου).

Ἡ σειρά τῶν κοινωνιολογικῶν βιβλίων τοῦ Ἐκαδημαϊκοῦ πλουτίζεται αὐτὲς τὶς μέρες μὲ τὰ ἔξης νεα βιβλία :

ΜΑΡΕ ΚΑΙ ΕΓΚΕΛΣ: «Τὸ κομμουνιστικὸ μανιφέστο» (Νέα ἔκδοσιν, πλήρης, σὲ μεταφραστικὸν τὸν Γιάννη Κορδάτου).

Α. ΝΤΕΜΠΟΡΙΝ (καθῆκ. Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας): «Ὁ Δένν Φιλόσοφος». (Μετὰφραση ἀπὸ τὸ ρουσικὸ Α Χαϊτᾶ).

ΖΑΝ ΖΩΡΕΣ καὶ ΔΑΦΑΡΓΚ: «Ὁ ἱστορικὸς ἰδεολογία καὶ ἱστορικὸς ὕλισμὸς».

ΚΑΡΑ ΜΑΡΕ: «Τὸ κεφάλαιον».

Ἡ ἔκδοσιν τοῦ κλασικοῦ «Κεφαλαίου» στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Βιβλιοπωλεῖο Ἐκαδημαϊκόν, εἶναι τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας μεταξὺ τῶν κοινωνιολογούντων καὶ γενικὰ μεταξὺ τῶν διανοουμένων μας. Γιὰ τὴ Ἑλλάδα ἦταν ἀπὸ τὰ ὀλίγα κράτη τῆς Εὐρώπης ποὺ δὲν εἶχαν στὴ γλώσσα τοὺς τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ἔργον τοῦ Κάρλ Μάρξ, καὶ ἡ ἔλευσιν ἦταν ἀσθητικὸν στὸν καθένα ποὺ θέλει νὰ μορφωθῆϊ πάνω στὴ συγχρονισμένη ἀντίληψιν τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης.

Αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα κυκλοφόρησε τὸ α' τεῦχος τοῦ Α' Τόμου τοῦ «Κεφαλαίου» (καὶ σὲ δεκαπέντε μέρες θὰ συμπληρωθῆϊ ἡ ἔκδοσιν δλόκληρου τοῦ Α' Τόμου)

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΑΓ. ΑΝΔΡΕΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 105 56
ΤΗΛ. 210 32 50 378 – 210 32 11 149 ΦΑΞ: 210 32 13 667
E-mail: elia@ath.forthnet.gr
www.elia.org.gr

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

1927

Αθήνα

Έτος Α' αρ. 1-4 2-6/1927 σ. 64 + 1

Συνεχίστηκε με τον τίτλο «Νέα Επιθεώρηση».

Σύνολο: 65 σ. Σύνολο ψηφιοποιημένων σελίδων : 74 σ.

Σχήμα 8°, 25,5 εκ.

Το έργο ψηφιοποίησης και μικροφωτογράφισης συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΤΠΑ), Επιχειρηματικό πρόγραμμα ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000-2006. Υπουργείο Πολιτισμού.